

UNIVERZITA KARLOVA
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Diplomová práce

**Úloha dobra a péče o duši v životě
Hannah Arendtové v porovnání
s banálním zlem u Adolfa Eichmanna**

Ingrid Honová Puskajlerová

Ekumenický institut
Vedoucí práce: prof. Ivana Noble, Ph.D.
Studijní program: N6141 Teologie
Studijní obor: Komunitní krizová a pastorační práce – diakonika

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem Úloha dobra a péče o duši v životě Hannah Arendtové v porovnání s banálním zlem u Adolfa Eichmanna napsala samostatně a výhradně s použitím uvedených pramenů.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne 20. 6. 2022

Ingrid Honová Puskajlerová

Bibliografická citace

Úloha dobra a péče o duši v životě Hannah Arendtové v porovnání s banálním zlem u Adolfa Eichmanna [rukopis]: diplomová práce, Ingrid Honová Puskajlerová; vedoucí práce: prof. Ivana Noble, Ph.D., Český Dub, 2022, s. 96.

Anotace (abstrakt)

Diplomová práce analyzuje pojetí dobra u Hannah Arendtové skrze platónský obrat „péče o duši“. Práce hledá vysvětlení, jak tomuto poslání rozumět skrze dílo různých autorů. Analýza začíná tím, že se nejprve zdůrazní inspirační potenciál péče o duši, čímž se upozorní na její vliv pro morální orientaci. Pokračuje se hledáním lidského dobra a péče o duši v životě a díle Arendtové. Porozumění jejího pojetí péče o duši lze najít v jejím výroku, „naše dědictví nám nebylo odkázáno žádnou závětí“. Hledání původního smyslu péče o duši je konfrontováno se specifickým typem zla, které Arendtová nazvala „banalita zla“. Fenomén banality zla se interpretuje na pozadí biografického příběhu Adolfa Eichmanna v jejím díle *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*. Osobnost Eichmanna představuje z perspektivy platónské péče o duši její anti-typ. Z této konfrontace vystupuje konkrétní podoba péče o duši u Arendtové, v jejímž světle se ukazuje i Eichmannova podoba péče o duši jako pravý opak. Text nejprve hledá praktický rozměr péče o duši v životním příběhu obou aktérů. Ve druhém kroku se práce zaměřuje na smysl filosofie Arendtové a zkoumá, jak její teoretický koncept péče o duši je konfrontovaný s osobností Adolfa Eichmanna. Jeho projekt „péče o duši“ tvoří protipól Arendtové a ukáže obecné rysy jeho (ne)lidskosti. Závěr práce se vrací k Patočkově pojetí výchovy („paideia“), která nás má vést k jím zkoumanému „bytí ve světě“. Máme společně s druhými lidmi utvářet lidský svět.

Klíčová slova

Hannah Arendtová, dobrý život, charakter moderny, Platón, péče o duši, paideia, Adolf Eichmann.

Abstract

The diploma thesis analyzes Hannah Arendt's conception of good through Plato's 'care for soul'. The thesis seeks to explain how to understand this problem through books of various authors. The analysis starts with the inspirational potential of care for soul, emphasizing its impact on moral orientation. It continues to seek human good and care for soul in Arendt's life and books. Understanding of her concept of care for soul can be found in her statement: "Our inheritance was left to us by no testament". The search for the original meaning of care for soul is confronted with the specific type of evil, which Arendt called the 'banality of evil'. The phenomenon of the banality of evil is interpreted through the biographical story of Adolf Eichmann in Arendt's book *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*. From the perspective of Platonic care for soul, Eichmann's personality represents its anti-type. The thesis firstly seeks the practical dimension of care for soul in both Arendt's and Eichmann's lifetime. In the second step, the thesis focuses on the meaning of Arendt's philosophy and examines how her theoretical concept of care for soul corresponds with Adolf Eichmann's personality. Eichmann's concept of care for soul represents the opposite of Arendt's concept and shows Eichmann's (in)humanity. In the end, the thesis returns to Patočka's conception of education ('paideia'), which is to lead us to the 'being in the world'. We are supposed to share the world with other people.

Keywords

Hannah Arendt, good life, heritage of modernity, Platon, care of the soul, paideia, Adolf Eichmann.

Poděkování

Děkuji vedoucí mé diplomové práce, paní prof. Ivaně Noble, Ph.D., nejen za studijní oporu při psaní, četbě, korekci mnou tvořené práce, ale též za motivaci a duchovní podporu. Taktéž děkuji za blízkost i mým blízkým přátelům, kteří mě na této cestě velmi podporovali.

Obsah

Úvod	11
1. Péče o duši jako inspirace pro dnešní dobu.....	17
2. Dobrý život jako leitmotiv života a díla Hannah Arendtové	25
2.1. Tématika péče o duši v dílech Hannah Arendtové.....	31
3. Adolf Eichmann jako anti-typ péče o duši	39
3.1. Rané dětství a studia	41
3.2. Nacistická kariéra	48
3.3. Eichmannův osud na konci války	56
4. Péče o duši: Arendtová versus Eichmann.....	66
4.1. Deformace péče o duši typem banálního zla.....	69
4.2. Péče o duši na příkladu Eichmannova osobního života.....	71
5. Eichmann jako neosobní úředník Vůdce aneb Moderna bez závěti	79
5.1. Banalita použitého jazyka a stylu	81
Závěr	84
Seznam použité literatury	97
Periodika	99
Internetové zdroje	99

„Naše dědictví nám nebylo odkázáno žádnou závětí.“

Hannah Arendtová, *Mezi minulostí a budoucností*, s. i.

Úvod

Diplomová práce řeší úlohu dobra u Hannah Arendtové v pojetí péče o duši. Cílem práce je prozkoumat, jak Arendtová chápe úlohu dobra a péče o duši v životě jednotlivce v konfrontaci s určitým typem zla, zlem banálním.

Jádro práce se zakládá na biografickém příběhu vybraného lidského jedince, přičemž především bude čerpáno z díla *Zpráva o banalitě zla: Eichmann v Jeruzalémě*.

Motivací, vedoucí ke zpracování tohoto tématu, byla autorčina touha po hlubším porozumění problematice dobra a zla v osobním životě. To úzce souvisí se zamýšleným přínosem práce, být příspěvkem ke znovuoobjevení lidství v 21. století. Tedy jak péče o duši může přispět k morální orientaci současného člověka. Nejde totiž pouze o to, že člověk a jeho „já“ může o duši pečovat, tedy morálně se orientovat, ale především o to, že například student studijního oboru Diakonika, se může péči o duši, pokud se s ní střetne v ‚paidei‘, učit a v její společnosti se tak stávat nejen lepším profesionálním komunitním pastoračním pracovníkem¹, ale i člověkem.

Primárně se práce bude zaměřovat na novověkou interpretaci úlohy dobra u Hannah Arendtové z pohledu platónské péče o duši. To, co bude u H. Arendtové z pohledu Platóna nazýváno její péčí o duši, kromě originálního ‚myšlení‘², bude především první věta v předmluvě k dílu

---

¹ „Profesionál – například komunitní pracovník – dobře plní úkol, pokud svým působením podporuje místní mezilidské a meziorganizační sítě a **neúnavně** vlévá vlastní zájem, radost a naději, aby zaangažoval pro účast na věci lidí, o které ve věci a jejím řešení jde.“ Baštecká, B., *Psychosociální krizová spolupráce*, Praha: Grada, 2013.

² Srov.: „Myšlení jako takové povstává z událostí životní zkušenosti a musí s nimi zůstat svázáno, neboť takové události jsou jedinými ukazateli, podle nichž se může orientovat.“ Arendtová, H., *Mezi minulostí a budoucností*, Brno: CDK, 2002, s. xi.

Mezi minulostí a budoucností: „Naše dědictví nám nebylo odkázáno žádnou závětí.“³ ‚Dědictví‘, které znamená podle Arendtové ve jmenovaném díle výše ‚poklad‘,⁴ se v této práci ukrývá v ‚závěti‘ – v péči o duši. ‚Dědictví‘ se ztrácí ve chvíli, když se přetrhne dědické pouto mezi minulostí a budoucností. ‚Závět‘ a její ‚poklad‘, toto pouto, nejvyšší lidskost obsažená v platónské péči o duši, žije své dějiny ve třech epochách. První epocha péče o duši se ‚závěti‘ žije v centru západní kultury. Druhá epocha je moderna bez tradice péče o duši. Třetí epocha je výsledek moderny bez ‚závěti‘, bez péče o duši, jejímž produktem je Adolf Eichmann.

Eichmann, který představuje anti-typ péče o duši, bude tento výrok potvrzovat Platónovým dialogem *Faidros*. Tento platónský pohled nemůže neodhalit jeho nelidskost, která není slučitelná s péčí o duši.

Co je u Platóna lidské, spojuje se s nebeským. Tato jeho nesmrtelná duše, Platón ji připodobňuje k okřídlenému vozu s vozatajem, jenž řídí dva koně. „Kůň, který má v sobě zlo, uhýbá stranou a tíhne k zemi vahou toho, v čem ho vozatajové správně nevychovali. Tehdy nastává pro duši námaha a zápas největší.“⁵ Vozatajové zodpovídají za výchovu duše člověka, která podle kvality svého vozataje, zápasí o své dobro se zlem. Tedy čím větší bude úloha dobra ve výchově duše, tím menší sílu získá zlo. A podle toho

---

³ Autorka doplňuje, že tento výrok, o němž H. Arendtová pojednává, převzala od francouzského básníka a spisovatele René Chara. „Tak zní snad vůbec nejpodivnější z podivně lapidárních aforismů, do nichž francouzský básník a spisovatel René Char natěsnil jádro toho, jak celá generace evropských spisovatelů a literátů postupně začala hledět na čtyři roky strávené v protifašistickém odboji.“ Arendtová, H., *Mezi minulostí a budoucností*, Brno: CDK, 2002, s. i. Srov. orig.: „Notre héritage n'est précédé d'aucun testament" – ‚our inheritance was left to us by no testament‘ – this is perhaps the strangest of the strangely abrupt aphorisms into which René Char, French poet and writer, compressed the gist of what four years in the *résistance* had come to mean to a whole generation of European writers and men of letters.“ Arendt, H., *Between Past and Future*, New York: The Viking Press, 1961, s. 3.

⁴ Arendtová, H., *Mezi minulostí a budoucností*, Brno: CDK, 2002, s. i.

⁵ Platón, *Faidros* in *Dialogy o kráse*, Praha: Odeon, 1979, s. 147.

se ukáže ‚dědictví‘ duše a její ‚závěť – péče o duši. Jan Patočka tento princip pečující duše u Platóna nazývá παιδεια (výchova a vzdělání)⁶.

Problematice platónské péče o duši bude tedy v práci rozuměno v patočkovském smyslu, tedy jako paideia, která umožňuje práci se sebou samým.

Nejprve je úkolem objevit sám sebe. To se děje kladením otázek sókratovským způsobem, „teprve jím je možno odhalit, objevit druhé i sebe, jací jsme; to znamená: starat se o sebe, starat se o duši“.⁷

K čemu však má člověka pečování o duši vést, aby mu tak bylo morálním přínosem? První kapitola nabídne v tomto ohledu inspiraci pro to, jak se ke svému životu či k životním problémům postavit. Obecně má vést pečování o duši k tázání, a to k tázání po dobrém a zlém, k rozlišování mezi správným a nesprávným. Dle Jana Patočky otevírá člověk při práci se sebou samým duševní dimenzi, v níž člověk „řeší otázku, jak žít“⁸.

Pečování o duši při poznávání dobrého a zlého vede člověka k sebepochopení, k nalezení lidského poslání ve světě. A takovým podstatným výsledkem péče o duši je jistě zavazující nahlédnutí, že ve světě nikdy nejsme sami:

„Poslání, které si člověk sám snad libovolně nevybere, nýbrž kterým celou svou podstatou je – podstatou, která není dána, nýbrž námi stvořena, zvolena. Otázka sebepochopení patří k podstatě člověka. Tj. toho, v čem spočívá, že jsme lidé, že víme, že jsme lidé; a bez tohoto vědění, že jsme lidé, není lidství. Patří k podstatě člověka, že ví o svém lidství. Podstatný moment vědění o vlastním lidství je vědění, že jsme ve světě. Ve světě

---

⁶ Patočka, J., *Péče o duši II*, Praha: OIKOYMENH, 1999, s. 70.

⁷ Tamtéž, s. 50.

⁸ Tamtéž, s. 59.

nikdy nejsme sami. Naše bytí ve světě značí bytí společně s jinými. Toto ‚bytí spolu s druhým‘ je pak pro život ještě významnější, ještě intimněji s ním spjato než bytí uprostřed věcí, bez něhož ovšem bytí spolu s druhým není možné.“⁹

V souvislosti s výše uvedeným ukáže Eichmannův příběh ochotu pečovat o svoji duši; nakolik byl Eichmann ochoten nahlédnout, že žije ve světě i s druhými lidmi.

Vedle Eichmanna se pozornost zaměří i na Arendtovou. Druhá kapitola se proto soustředí na její život a psaná díla z pohledu dobra a péče o duši. To, co ona považovala za dobré ve svém životě a v dílech, které psala, poskytne také hlubší porozumění tomu, jak ona sama rozuměla Adolfu Eichmannovi.

Třetí kapitola nahlíží Adolfa Eichmanna jako historickou osobnost v biografickém příběhu. V jeho příběhu, v kruhu jeho života se poznává jeho (ne)lidskost jakožto schopnost jednat, a to v kontextu životních událostí a situací.¹⁰ Životní situace ukáží, jak velkou roli hrála v jeho životě úloha dobra z hlediska péče o duši, a zároveň se prohloubí rozumění banálnímu zlu.

---

⁹ Patočka, J., *Péče o duši I*, Praha: OIKOYMENH, 1996, s. 41-44.

¹⁰ „Nejpůvodnějším produktem jednání není realizace předem pojatých cílů a účelů, ale příběhy, které toto jednání původně vůbec nezamýšlelo a které vznikají, když člověk sleduje určité cíle. Samotnému jednajícímu se tyto příběhy zprvu jeví spíše jako vedlejší produkty jeho konání. To, co z jeho jednání nakonec setrvává ve světě, ovšem nejsou impulsy, které ho uvedly do pohybu, ale příběhy, které zapříčinil. Jen ony mohou být na konci zaznamenány na listinách a památnících, zviditelněny v předmětech užívání a uměleckých dílech, uchovávány v paměti generací, znovu a znovu vypravovány a zpředmětňovány ve všech možných materiálech.“ Arendtová, H., *Vita activa, neboli, O činném životě*, Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 237.

Čtvrtá kapitola navazuje na poznání Eichmannovy biografie, která umožňuje nahlédnout jeho podobu péče o duši ve světle arendtovské podoby péče o duši, a jak ji deformuje banální zlo.

Tématem páté kapitoly je slučitelnost výkonu práce státního nacistického úředníka s pečováním o duši. Objasní se modernou zformovaná osobnost typu ‚vůdcův úředník‘. Toto hledisko odosobněného byrokrata poukazuje touto poslední kapitolou na výsledek moderny bez ‚závěti‘ v nacistickém Německu.

Hlavní metodou této teoretické práce bude interpretace a komparace odborných textů.

Hannah Arendtová napsala mnoho děl v oboru politické filosofie. Výjimečná se stala proto, jak v dílech myslela (pečovala o svou duši). Jedním takovým výjimečným dílem je původně reportáž ze soudního procesu, jež byla později knižně vydána pod názvem *Zpráva o banalitě zla: Eichmann v Jeruzalémě*.

Toto dílo bude v práci stěžejní. Metoda interpretace se zaměřuje na životní příběh Adolfa Eichmanna v kontextu jeruzalémského procesu. Jak se tedy učit rozumět úloze dobra a zla v osobním životě? Například důkladnou analýzou příběhu Adolfa Eichmanna.

Nicméně z důvodu kritické vyváženosti bylo v práci částečně použito i dílo Davida Cesaraniho, který se specializoval jak na židovské dějiny, tak i na Eichmanna samotného. Cesarani zastává vůči Arendtové důležitou kritickou pozici. Spojení Arendtové i Cesaraniho by mělo poskytnout vyváženější vhled do zkoumané problematiky.

Autorka této práce souhlasí s Arendtovou, že zvolený způsob práce s životním příběhem může přinést interpretační rámec, jenž povede ke srozumitelnému vhledu do problematiky banality zla, a to nejen

v životě Adolfa Eichmanna, nýbrž i v našich současných životech – tedy jak se morálně orientovat na životní cestě.

1. Péče o duši jako inspirace pro dnešní dobu

Péče o duši zaujímá v historii své místo díky rozmlouvajícímu Sókratovi, o jehož morálním postoji k životu není potřeba polemizovat. Do dějin však vstoupily i totalitní systémy, které v týrání a zabíjení zavrhnly péči o duši jako takovou a rovněž i s ní spjaté přemítání o dobrém a zlém.

S nástupem Hitlerova legalizovaného potlačování lidských práv zůstala péče o duši symbolicky odložena na vlakovém nádraží. Nebylo totiž možné, aby personál, do něhož se může zahrnout i Adolf Eichmann, vypravující vlaky do koncentračních táborů, rozlišoval mezi dobrem a zlem. Pokud by nacističtí pracovníci pečovali o svou duši, nebylo by zřejmě možné, aby se hrůzy druhé světové války vůbec odehrály.

Tato práce však předpokládá, že péče o duši může být znovuoživena; věří, že péče o duši čeká ve ztrátách a nálezech na své budoucí majitele.¹¹

Ve 20. století zbyl z péče o duši pouze pojem. Péče o duši z veřejného prostoru zmizela a Eichmannův život z pohledu Arendtové ukáže antihrdinu péče o duši. Ukáže typ člověka 20. století, jehož totalitní systém úspěšně odlidštil – který pečovat o svoji duši nebyl zřejmě schopen ani ochoten.

Z platónského pohledu se vlivem péče stává duše schopnou a silnou; je souzena činit velké věci. Její práce spočívá v dosažení dobrého. Když je duše činná, má starost o sebe samu, protože se snaží dosáhnout, oč jí jde. Platón o péči o duši věděl a také ji s filosofickou chutí poznával. Poznával ji i ve svých dialozích, které jsou sókratovským dědictvím. Platón ctil

---

¹¹ Srov.: „Těsně před nástupem do transportu dopracoval první verzi knihy, ve které komplexně popsal svou metodu a kterou nazval Lékařská péče o duši (Ärztliche Seelsorge, 1946)“. Frankl, V., *A přesto říci životu ano*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s. 8.

tradici, kterou Sókratés založil, když jako prostý člověk začal s kolemjdoucími vést obyčejný rozhovor. Svými rozhovory se Sókratés zapsal do dějin. Svůj příběh, ‚kým‘ byl, vepsal do životního kréda: „Život, který není postaven na kritickém sebezpytování, není hoden lidského žití.“¹²

Platón rozvíjí Sókratovo dědictví ve formě dialogů. Jedním z jeho dialogů, který je hlavním východiskem při vyjasňování péče o duši, je známý dialog *Faidros*, v němž „hlavním účelem je vystihnout pojem pravé rétoriky – jež vede duši lidskou k poznání pravdy“.¹³ Platón ukazuje, jak myslet o duši.

Ve *Faidru*, Platónův prostý Sókratés, mistr otázek, diskutuje se zvědavým mladíkem, Lysiásem. Vzrušené hovory o vážných tématech (dobro, pravda, duše, krásno, umění, éros, teorie rozpomínání, řečnictví) se mezi nimi vedou až překvapivě laskavým způsobem.

Platón, věrný a učenlivý Sokratův žák, sdílí v dialozích své poznání o péči o duši. Tato schopnost lidského rozumu podporuje duši k něčemu výjimečnému, ‚k obratu duše‘. Pojem ‚obrat duše‘ vysvětluje Patočka jako uvědomění si rozporů,¹⁴ a úloha duše nespočívá v ničem jiném

---

¹² Srov.: „Péči o duši definuje Sokrates ve své soudní obhajobě jako bdělou existenci založenou na ustavičném zkoumání sebe sama i jiných: ‚Život, který není postaven na kritickém sebezpytování, není hoden lidského žití (Apol. 38a5)‘. Sokrates mluví na jedné straně o určitém způsobu života, obhazuje prakticky zaměřenou péči o duši. Na druhé straně však předkládá i teoretický náhled do podstaty duše, kterým svou životní filosofii zdůvodňuje. Praktické rady do života musí stát na správných principech. Kritické sebezpytování formou kritických otázek vede k radikální otevřenosti vůči pravdě.“ Umlauf, V., *Základy antické psychologie*, Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi, 2006, s. 2.

¹³ Patočka, J., *Péče o duši I.*, Praha: OIKOYMENH, 1996, s. 31.

¹⁴ „Obrat sám není pak nic jiného než ono uvědomění rozporů.“ Patočka, J., *Péče o duši II.*, Praha: OIKOYMENH, 1999, s. 70.

než v přípravě na tento obrat, ale také ve strategii, jak se tohoto obratu dobrat.¹⁵

Strategií Patočka míní Platónovu παιδεία (výchovu a vzdělávání). Tak jako vzdělávání učí duši se formovat, tak i výchova pomáhá k určení směru její cesty, aby se stala v životě opravdovou.¹⁶

Podle Patočky je paideia podstatou péče o duši, přičemž společným východiskem v procesu pečování o duši je „pěstování problematičnosti.“¹⁷ Platónským ‚poznáváním pravdy‘ se duše ‚obrací‘. V praxi života v ní nezadržitelně dochází ke změně životního stylu, jenž utváří celkový světónázor očištěný od neřestných náležitostí, které naopak zušlechťování duše brání.¹⁸

Díky péči o duši může člověk objevovat krásy těch dober, jež orientují duši na životní cestě k nejvyšší ideji, ideji Dobra. Jít po této cestě znamená stávat se dobrým. Taková cesta ale s sebou nese tíhu celoživotní práce se sebou samým.

Člověku se ukazuje způsob, jak může objevovat a měnit sám sebe. Podobně o tom přemýšlel i Sókratés:

„Příteli, dosud nedovedu podle onoho delfského nápisu poznat sebe sama. Nezabývám se jinými věcmi, nýbrž sebou samým. Chci zjistit, zda

---

¹⁵ Patočka, J., *Péče o duši II.*, Praha: OIKOYMENH, 1999, s. 70.

¹⁶ Srov.: „(...) neběží o pouhé vědění, nýbrž o samo bytí ψυχη (duše), že obrat, který působí παιδεία, pozvedá lidskou ψυχη nad veškeren čas, činí ji obrněnou proti malicherným strachům a žádostem a v tomto duchu chráněnou proti nebezpečím samotné intelektuálštiny s jejím vyzývacím kriticizmem všech tabuovaných tradic, který snadno ústí ve skepsi tam, kde není ukázněným zaměřením celé ψυχη na odpovědnou velikost úlohy stát se skutečně tím, čím in potentia a v bytnosti jest, totiž něčím, co patří do oblasti věčného a sama schopna zvěčnění.“ Tamtéž, s. 71.

¹⁷ Tamtéž, s. 71.

¹⁸ Tamtéž, s. 71-73.

snad nejsem ještě zapeklitější a zuřivější zvíře nežli Tyfón, nebo zase tvor velice krotký a prostý, který se podílí na nějakém božsky mírném osudu.“¹⁹

A v praktickém životě se při „poznávání sebe sama“ mění se vnitřní postoj projevuje v činech a v charakteru jednání s druhými. Jsou však i lidé, říká Faidros, u nichž „nepřichází čas, v němž by měnili své smýšlení. Konají dobro podle svých sil, jak jim nejlépe jejich osobní zájmy dovolují, a to dobrovolně, a nikoli pod tlakem nějaké nutnosti“.²⁰

Eichmann o židovské otázce z hlediska dobrého a zlého nijak nerozmýšlel. Nechával se vést svým převráceným „idealismem“, ideou o židovském národě. Bylo v jeho vlastním zájmu, aby se idea naplnila, a to i za cenu vyhlazení židovského národa.²¹

Duše nebyla středem Eichmannova života. Naopak u Platóna se duše stala centrem veškeré pozornosti. Teoreticky ji analyzuje takto:

Duši přirovnává Platón k okřídlenému vozu. Vůz řídí vozataj, jenž je tažen dvěma koňmi. Jeden kůň je dobrý, ten druhý je opakem prvního. Proto, kdo vůz řídí, žije s dobrým i zlým. Aby se mohlo postoupit dál, musí se přiznat existence bohů. Na rozdíl od bohů, kteří jsou jen dobří a nesmíšení, u člověka je to smíšené, a proto budou vždy duše lidské, které nebudou letět jen v dobru. Duše je v letu bržděná, protože ji do cesty vlétá zlo. Tak se nevznáší a padá na zem, kde se zachytí v těle lidského tvora.²²

---

¹⁹ Platón, Faidros in *Dialogy o kráse*, Praha: Odeon, 1979, s. 113.

²⁰ Tamtéž, s. 115.

²¹ „Důvodem, proč ho začala židovská otázka tak fascinovat, byl podle jeho vysvětlení vlastní „idealismus“. Židé byli prý totiž „idealisté“ jako on sám. „Idealistou“ v Eichmannově pojetí ovšem nebyl člověk věřící jen nějaké „ideji“, či někdo, kdo nekrade a nebere úplatky, ačkoli i to k jeho představě „idealisty“ patřilo. „Idealistou“ byl podle něj člověk, který pro svoji ideu žije – proto sám nikdy nemohl být obchodníkem – a který je ochoten této ideji obětovat vše a zejména všechny. Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 59.

²² Platón, Faidros in *Dialogy o kráse*, Praha: Odeon, 1979, s. 144.

Duše oživuje lidské tělo. A vtělená duše se v Platónových úvahách může povznést následovně:

„Křídlo má přirozenou schopnost pohybovat těžkým tělesem směrem vzhůru, schopnost, která je pozdvihuje tam, kde sídlí pokolení bohů; z věcí, které mají souvislost s tělem, má nejbližší ke společenství s božským. Co je božské, je krásné, moudré a dobré a má všechny vlastnosti tohoto řádu; takovými věcmi se okřídlení duše nejvíce vyživuje a jimi roste, hanebným však a zlým a tím, co je opačné než krása, moudrost a dobro, okřídlení hyne a zaniká.“²³

Hlavní vyživující složkou duše je „krásné, moudré a dobré“, tedy pravda, dobro a krása. Pokud však duše přijde o své ‚okřídlení‘, přichází o svou výživu a odděluje se od božského. Padá k zemi v důsledku klamů. Duše bez božského se pouze domnívá, že vidí ‚pravou skutečnost‘.²⁴

Podle Platóna je život na zemi obestřen mnoha falešnými idejemi. Pokud jim člověk bez otázek propadá, nijak se netáže, jako se netázal ani Eichmann, tak ani neproblematizuje dobré a zlé. Poznání skutečnosti mizí i se skutečností světa idejí. Jak pečovat o svůj reálný svět, aby nezmizel svět idejí? Konkrétní (aktuální) svět je podle autorky této práce jakýsi odrazový můstek, na němž se duše rozhoduje, jak se svým životem naloží, aby tak dosáhla nejvyšší platónské skutečnosti, ideje Dobra. I když dle Platóna ‚pravou skutečnost‘ obsahuje pouze a jenom svět idejí.

---

²³ Platón, Faidros in *Dialogy o kráse*, Praha: Odeon, 1979, s. 145.

²⁴ „Duším, které nejlépe následují boha, jenž je vede, a nejvíce se mu připodobní, se podaří spatřit pravé skutečnosti, i když jen s námahou, protože je všechny nějakým způsobem znepokojují jejich koně.“ Reale, G., *Platón: pokus o novou interpretaci velkých Platónových dialogů ve světle nepsaných nauk*, Praha: OIKOYMENH, 2005, s. 404.

Má tedy pro Platóna smysl pečovat nejen o svou duši, ale i o konkrétní svět, v němž lidé žijí tady a teď? Ke spojení péče o duši a péče o svět se Platón explicitně nevyjadřuje. Ve svých dialozích se zabývá především jednotlivcem, na druhé straně ve své *Ústavě* se zaobírá i společností, ve které člověk jakožto občan zaujímá určité místo.

Důsledkem správného duševního pohybu, jehož výsledkem může být až kontakt s bohy, je Platónova *anamnésis*, tj. *rozpomínání* se či „*vzpomínka*“ na minulé skutečnosti.

Duše, která se snaží ‚rozpomínat‘, poznává pravdy, mezi něž patří i stíny minulosti. Tím jsou myšleny i etapy lidských dějin. Každá dějinná etapa ukazuje na dobré i zlé události. Arendtová událost Eichmannova soudního procesu zaznamenala nejen pro účely spravedlnosti, ale též se její originální zpracování stalo historickým artefaktem pro budoucí generace, jež se tak mohou konfrontovat s banalitou nacistického zla.

„Generace Izraelců, která stačila vyrůst od dob holokaustu, je ohrožena tím, že ztratí pouto, které ji váže k židovskému národu, že zapomene na svou vlastní historii. Je zapotřebí, aby si naši mladí lidé dobře pamatovali, co se židovskému národu stalo, aby znali i nejtragičtější fakta naší nedávné minulosti.“²⁵

To, jaký postoj každý člověk k tomuto druhu zla zaujme, je čistě osobní záležitostí. Nicméně je zde díky Arendtové alespoň možnost o této problematice (morálně) přemýšlet.

---

²⁵ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 19.

Arendtová měla za to, že soudní proces s A. Eichmannem se musel odehrát z jednoho „jediného důvodu. V zájmu spravedlnosti.“²⁶ Spravedlnost pojatá ve vztahu k židovským obětem byla motivem, který ji vedl v celém procesu dokumentace dění u jeruzalémského soudu.

Výše se uvedlo, že Platón nekonkretizuje péči o svět. Tím ale že odkryl ‚duchovní‘ svět, ukázal se v jeho „doktríně dvojsvětí“²⁷ existenční význam ‚proměnlivého‘, pozemského světa, neboť je s duchovním smyslově propojen. Když se na toto místo položí Arendtové praktický rozměr péče o duši, o němž se mluvilo v úvodu – ‚závěť‘ jakožto životní příběh žitý s druhými lidmi – pojetí světa nabývá u moderního člověka nový význam.

Péče o svět nabízí život s novou životní perspektivou. Objevují se světy druhých lidí, v nichž se dobré může násobit. Smysl péče o svět a péče o duši nabízí jedinci život, který bude umět žít tady a teď společně s druhými. Společně se mohou učit čelit životu s dobrým i zlým, žít autenticky. Odpadá tak potřeba si svět nezdravě idealizovat či tlačit sám sebe k ideové nebo názorové skrytosti.

Eichmann, na základě svého vlastního zájmu zrealizovat ideu ‚židovské otázky‘, viděl pouze svět nacistického režimu a v jeho totalitě také žil. Arendtová naopak žila ve světě naplněném péčí o duši. Učila se žít s druhými lidmi se vší nejistotou, kterou vztahy obnášejí. Nehodlala

---

²⁶ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 359.

²⁷ Netopilík, J., Platónovo hledání podstaty krásy, in *Dialogy o kráse*, Praha: Odeon, 1979, s. 221.

Srov.: „Na základě své intimní filosofické zkušenosti vybudoval Platón svou doktrínu dvojsvětí; na jejím základě mohl teprve jsoucno učinit problematickým a odkrýt tak úlohu, kterou Aristoteles viděl jako starou a věčnou otázku filosofie: ‚co je jsoucno‘. Tak mu jeho intimní zážitek přímo odkryl cestu k rozlišení jsoucího a jsoucna, ke koncentraci na jsoucno a k oněm problémům takřka propastné hloubky, jež traktují dialogy *Parmenidés* a *Sofisté*.“ Patočka, J., *Péče o duši I*, Praha: Odeon, 1996, s. 89.

se smířit s existencí *radikálního zla* (nepochopitelné, nepotrestatelné, neodpustitelné), jehož jedním z představitelů byl právě Adolf Eichmann, s nímž rovněž sdílela společný svět. Snad i svou *Zprávou o banalitě zla* se Arendtová snažila přispět k péči o tento svět, když svým psaným svědectvím odhalila nacistickou tyranii ve své banální podobě.

Arendtová ukázala, kam až může vést bezmyšlenkovité plnění systémových rozkazů a neochota přemýšlet nad vlastními skutky. Snad tento podnět může být přínosný i pro současného člověka, neboť i dnes, snad ještě více než dříve, žijeme všichni ve strukturách, v systémech, které mohou omezovat schopnost řídit sebe sama a ochotu zamýšlet se nad důsledky našich činů.

2. Dobrý život jako leitmotiv života a díla

Hannah Arendtové

U Hannah Arendtové bude autorka této práce nahlížet dobro a vlastní péči o duši v tom, jak žila svůj příběh v letech 1906 až 1975.

Arendtová byla hrdou německou liberální Židovkou. Své židovství neskrývala. Naopak se jím nechala „probudit“ a probudila své politicko-filosofické myšlení.²⁸ Usilovala o život v pravdě prostřednictvím myšlení. Myšlení bylo smyslem její životní cesty. Nežila obyčejně. V „říši myšlení“ objevovala dobro a zlo. Budovala impérium „v běhu života“.²⁹

Arendtová patří mezi ty světově známé osobnosti, pro které je příznačná složitá povaha. Není proto jednoduché zvolit správný literární styl k vykreslení jejího života. Arendtová nikdy nenapsala své vlastní paměti. Budoucím badatelům tak ponechala volný prostor ke zkoumání, který nebude zatížen autorovým pohledem na vlastní život. Ať každý člověk v nezávislém bádání posoudí, zda usilovala činit dobro, či mlžila nebo zastírala pravé nepravým. V této kapitole bude především čerpáno z „filosofického životopisu“³⁰ Elišky Bruehlové a knihy Elzbiety Etinggerové *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*.“

Arendtová se narodila v Lindenu v hannoverském okrese. Ve věku tří let se s rodiči přestěhovali do hlavního města východního Pruska

---

²⁸ Srov.: „Hannah Arendtová však zdôrazňovala aj v tom čase aj neskôr, že k svojmu politickému prebudeniu a vzdoru nedospela ako ľavičiarka, ale ako Židovka.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k svetu, 1. diel*, Bratislava: Agora, 2004, s. 110.

²⁹ Srov.: Její „básne svedčia o úpornom boji o všeobecné pravdy. Arendtová podobne ako Kierkegaard, už v ranej mladosti pociťovala existenciu v čase – beh života – ako drámu. Aj ona si pri hľadaní východiska zvolila iróniu a ambivalentnosť. ‚Východisko‘ ju však voviedlo do inej ríše, do ríše myslenia.“ Tamtéž, s. 42.

³⁰ Napsala velký příběh, dle slov Bruehlové, „filosofický životopis“. Tamtéž, s. xvi.

Königsbergu. Rodiče měli pochopitelně na osobnost své dcery nemalý vliv. Zatímco s matkou prožívala v dětství negativní citové soužení, otce téměř nepoznala. Přišla o něj v sedmi letech.³¹

Počátek intelektuálního rozkvětu Arendtové se ukazuje u jejího dědečka, jehož nesmírně milovala. Bohužel o něj přišla krátce před smrtí otce. Dědeček byl tou osobou, která jí otevírala dveře ‚k lásce ke světu‘, a to díky jeho vypravěčskému umění; příběhy, které se staly základním pilířem pro její originální myšlení. Sílu příběhu potvrzuje mottem, o němž píše ve své knize *The Human Condition*: „Všechny smutky jsou snesitelné, pokud je včleníte do příběhu nebo se z nich vypovídáte.“³²

Zde se ukazuje, že Platónova paideia se u Arendtové v raném věku projevuje přístupem jejího dědečka. V jeho příbězích se začíná malé děvče učit o smyslu, o roli jednotlivce, který se svými činy dává na stranu dobra nebo zla. V příběhu se učí myslet a milovat svět. Bruehlová nazývá její životní postoj, v němž čelí světu v plné realitě, „amor mundi“, tj. „láska k světu“. ‚Amor mundi‘, tato připravenost k činu a jednání, se potvrzuje v přátelské lásce. Její vnitřní život tento typ lásky hluboce ovlivňoval. Příkladem je listovní korespondence H. Arendtové s Helene Wolffovou,

---

³¹ „Otec jej zomrel na syfilis, keď mala sedem rokov, a krátko predtým stratila aj starého otca z otcovej strany, ku ktorému mala veľmi vrúcny vzťah. Matka, ktorú zbožňovala, často cestovala a malá Hannah bola počas každej matkinej neprítomnosti rozrušená a ustrašená, že sa matka už viac nevráti. Druhé matkino manželstvo rozvrátilo život Hannah: musela sa deliť o svoju matku nielen s mužom, ktorý pre ňu ostal cudzí, ale aj s dvoma staršími nevlastnými sestrami, ktoré nenávidela, ale ku ktorým jej matka, naopak pril'nula.“ Ettingerová, E., *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*, Praha: Academia, 2004, s. 10.

³² Srov. orig.: „Všetky žiale sú znesiteľné, ak ich včleníte do príbehu alebo ich vyrozprávate.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k svetu, 1. diel*, Bratislava: Agora, 2004, s. 19.

v níž se Arendtová své přítelkyně ptá: Zdali až obě zemřeme, bude vůbec ještě někdo vědět, jak výjimečný vztah jsme měli?“³³

Tento postoj, ‚amor mundi‘, v němž se míchá dobré se zlým, zachytává Bruehlová v jejím příběhu, ‚filosofickém životopisu‘ své knihy.³⁴

Citová a duševní opora jí ze strany obou rodičů chyběla. Kromě tohoto citového strádání byl dalším zdrojem vnitřní nevyrovnanosti její židovský původ. Již od dětství ji niterně ochromoval a mezi řádky jejích prací je možné rozpoznat, že určoval i její životní směr.³⁵ Arendtové duševní zranění, při kterém samu sebe prožívala velmi bolestivě, mělo za následek vnitřní ochromení, s nímž zápasila a vyrovnávala se po dlouhá léta. Přesto po duševní stránce neuzavírala před světem své „já“. Naopak, byla schopna vymrštít své myšlení do intelektuálního rozmachu.

V mladé dospělosti, ve svých osmnácti letech, tedy roku 1924, v Německu díky své rodině kulturně dobře asimilované, studovala na Univerzitě v Marburgu filosofii. Její univerzitní studium znamenalo další intelektuální růst. Rostla díky filosofii jako svému životnímu motivu. Filosofie ji dovedla k německému fenomenologickému filosofovi, Martinu Heideggerovi. Učitele a žákyni spojila filosofie dvojnásobem. Heidegger byl pro Arendtovou nejen učitel filosofie, ale i její milenec, a to po dobu půlstoletí. Jejich vzájemný vztah byl po celá léta skrývaný,

---

³³ Srov. orig.: „Helen, wenn du und ich einmal tot sind, weiß dann überhaupt noch jemand, was Liebe ist?“ Nordmann, I. a Ludz, U., *Hannah Arendt: Wie ich einmal ohne Dich leben soll, mag ich mir nicht vorstellen: Briefwechsel mit den Freundinnen Charlotte Beradt, Rose Feitelson, Hilde Fränkel, Anne Weil und Helen Wolff*, München: Piper, 2019, s. 501.

³⁴ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*, Bratislava: Agora, 2004, s. xvi.

³⁵ „Židovský pôvod, ktorý bol pre ňu po dlhé roky záhadou a zdrojom zmätku. ‚To hlúpe od detstva vštepované nutkanie, (...) akoby bolo všetko v najlepšom poriadku, ma pripravuje o najlepšiu časť mojich síl.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*, Bratislava: Agora, 2004, s. 10.

neboť její učitel a milenec v jedné osobě byl ženatý. Jejich láska, manželsky nemožná, se u Arendtové odrazila v pozdější filosofické tvorbě.

Vztah Arendtové s Heideggerem Ettingerová rozdělila na tři fáze: mezi lety 1925–1930 to byla prudká milenecká láska; druhá fáze, označená druhou světovou válkou, probíhala v letech 1930–1950, přičemž roku 1933 vstoupil Heidegger do později jej kompromitující národně-socialistické německé dělnické strany; třetí fáze jejich vztahu probíhala v letech 1950–1975. Tuto poslední fázi iniciovala sama Arendtová a trvala až do její smrti.³⁶

Osobnost a myšlení Arendtové v morálním slova smyslu formovala celoživotně nejen láska k filosofii, ale rovněž i sympatie k Heideggerově filosofii.

Heidegger měl obrovský vliv na vývoj jejího myšlení.³⁷

Učitelství a skrývaný milenecký vztah Arendtové s Heideggerem se může na základě jejich korespondence řadit mezi okolnosti, které nejvíce formovaly její myšlení. Vztah s Heideggerem jistě velkou měrou určoval, jaká Arendtová byla.³⁸

Heidegger formoval jejího ducha neustálým filosofickým osvětováním mysli a mimo jiné i navázáním osobních kontaktů s největšími německými

---

³⁶ Ettingerová, E., *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*, Praha: Academia, 2004, s. 9.

³⁷ Heideggerovi napsala Arendtová v jednom z listů, „že jej myslenie by sa nebolo vyvinulo tak, ako sa vyvinulo, ,bez toho, čo som sa v mladosti naučila od Teba.“ Tamtéž, s. 15.

³⁸ Arendtová zdůrazňuje, že „otázka ‚kdo jsem?‘ je chybně formulovaná. Neboť třeba se tázat, ‚jak jsem?‘, neboť kdybychom odpovídali na otázku, ‚kdo jsem‘, je tu problém, protože „avšak nejsem-li předem ničím určen, nejsem-li sobě dán jako věc, je-li moje ‚podstata‘ cosi, čemu musí každý z nás teprve vtisknout tvar, takže svou podstatou jsme teprve ve smrti, je otázka ‚kdo jsem?‘ chybně formulovaná.“ Petříček, M., *Myšlení o divadle. II.*, Hannah Arendtová, Praha: Herrmann, 1993, s. 48.

Autorka této práce dodává, že v praktické péči o svoji duši, ‚jak jsem‘, dokáže jedinec v platónském duševním pohybu tuto otázku nahlížet novým způsobem: jak být (v poznání), abychom mohli žít (v pravdě). Člověk pečující o své „já“ objevuje s Arendtovou svůj příběh a ‚kým‘ v něm opravdu je.

intelektuálními elitami v oboru filosofie. Mezi ně se řadil Edmund Husserl či Karl Jaspers, což znamenalo celoživotní vliv na utváření charakteru osobnosti.³⁹ Lásku k filosofii, svoji životní motivaci, proměnila se svými přáteli v oboru filosofie prakticky ve filosofický život, jenž se stal jejím fenoménem, neboť tímto výjimečným životním posláním se rodila její politicko-filosofická díla.

Svými filosoficko-politickými pracemi nahlížela nejen na zkoumané jevy, ale i na svůj židovský rodokmen, jenž byl s její existencí nesmazatelně spjat. Židovský původ a dětství bez otce a dědečka ji znejišťovaly nejen v postavení asimilované Židovky v Německu, nýbrž i v tom, kde je její celkové místo na zemi.

Dle Ettingerové svěřila Arendtová svou otřásanou identitu, identitu bytí i identitu intelektuální Heideggerovi.⁴⁰

Heidegger jí svou zvláštní láskou a učitelským vedením pomohl bytostně určit bod nalezení toho, kým vlastně je.⁴¹ Filosofie se pro ni stala ‚náboženstvím‘ a Heidegger se stal jejím ‚duchovním otcem‘.

Avšak žít ve stínu jako Heideggerova milénka nebylo vnitřně naplňující. Pořád se tázala na kořeny identity své osobnosti. Pochybovala o své

---

³⁹ Srov.: „Zasväcoval ju do svojich vzťahov so svojím mentorom Edmundom Husserlom a so svojím priateľom Karlom Jaspersom. A neprestajne na svoju mladú študentku prenášal duchovnú atmosféru vládnuce v prostredí nemeckej intelektuálnej elity.“ Ettingerová, E., *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*, Praha: Academia, 2004, s. 27.

⁴⁰ Srov.: „Arendtová patrila k tým mladým nemecko-židovským intelektuálom, ktorí v nemeckej filozofii videli náhradu za náboženstvo a vo filozofoch stelesnenie nemeckosti a Geist. Pre Arendtovú to bol zrejme dôvod navyše vyhľadávať Heideggerovu duchovnú ochranu, ešte umocnený potrebou intelektuálne niekam patriť a byť kultúrne akceptovaný.“ Tamtéž, s. 32.

⁴¹ Srov.: „Ani Arendtovej minulosť – poznačená tým, že vyrastala bez otca – ani jej citlivá a melancholická povaha ju nepripravili na to, aby odolávala Heideggerovmu zarytému úsiliu získať jej srdce. Podobne ako mnoho asimilovaných Židov, aj ona žila neustále v neistote a pochybnostiach o tom, kde je vlastne jej miesto. Tým, že si ju Heidegger vyvolil za svoju milú, splnil Hannah sen celých generácií nemeckých Židov, zachádzajúcich až k priekopníkom asimilácie, ako bola Rahel Varnhagenová.“ Tamtéž, s. 23.

existenci, ale nepochybovala o cestě filosofického života, jenž ji během studia přivedl do prvního manželského svazku se židovským filosofem Güntherem Sternem. Seznámila se s ním v roce 1925 v Marburgu, manžely se stali o čtyři roky později. Na poli filosofie byli plnohodnotnými partnery, ale jejich manželství v lásce neobstálo. Vzájemnou odcizeností se jejich vnitřní spojení proměnilo do formální tolerance.⁴² Rozvedli se v roce 1937 a v dobách útěku a migrace před nacistickým režimem si pomáhali jako nejdůvěrnější přátelé.

Do druhého manželského vztahu s Heinrichem Blücherem, s nímž se poznala na jaře roku 1936, vstoupila v roce 1940. Žili spolu až do roku 1970, kdy Blücher zemřel. Jejich vnitřní spojení se do konce života nepřetrhlo. Byly to vzrušené souboje ve vzájemných dialozích, které je vnitřně poutaly. Díky tomuto druhému svazku si Arendtová uvědomila, že může mít zároveň „lásku i vlastní identitu“.⁴³

Toto druhé, láskou naplňované manželství pomáhalo Arendtové rozvíjet její autonomní „já“, ztotožňovat se se sebou, a její filosofie činu se v boji proti totalitním režimům o to více rozvíjela. V životní etapě manželství, celoživotní „láskou k světu“ a svou filosofickou myslí si jistým způsobem potvrdila v „běhu života“ sebe samu jako historickou osobnost, jenž je v naší době nositelkou paměti nejen své originální filosofie, tedy identity sebe sama, nýbrž i svého židovsko-německého dědictví – identity bytí, identity intelektuální. Tímto celistvým zbytnováním svého „já“, touto prací se sebou samou, zpečetila své osobní dědictví – svůj příběh o osobitosti své péče o duši.

---

⁴² Srov.: „Od Günthera Sterna vd'ačne prijímala len ‚všeobecné porozumenie‘.“ Bruehlová – Youngová, E. *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 1. díl*, Bratislava: Agora, 2004, s. 106.

⁴³ Srov.: „Trvalo jej nejaký čas, kým si zvykla na myšlienku, že môže mať aj lásku aj vlastnú identitu, pretože dlhé roky musela zamieňať jedno za druhé a neustále žiť v rozpore sama so sebou.“ Ettingerová, E., *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*, Praha: Academia, 2004, s. 49.

Filosofii Arendtové označila autorka této práce jako filosofii činu.⁴⁴ Ne bezdůvodně. V následující podkapitole se její filosofie činu umocní na základě její osobité péče o duši, a to z hlediska děl.

2.1. Tématika péče o duši v dílech Hannah Arendtové

V *Úvodu* se naznačilo, kde autorka této práce nachází u Arendtové její péči o duši. Objevuje se v jejím ‚myšlení‘ a v ‚pokladu‘ (‚dědictví‘) předků, na který je nutno navázat.

Poklad, jestliže ho rodič dítěti předá, je jeho životní příběh. Ten se stává dědickým poutem mezi starou a mladou generací. Péče o duši má u Arendtové podobu příběhu.

Arendtová tvrdí, že příběhy tvoří děje, a děje jsou život jedince bez klamu.⁴⁵ Příběh proto nelže. Nemizí. Přetrvává. Jeho literární závaznost umožňuje, aby se stal nástrojem porozumění. S trochou nadsázky tak můžeme říci, že hlavní hrdina se v příběhu vyjevuje ve své plné nahotě.⁴⁶

Hrdina (popř. anti-hrdina) se svléká, když intimně navazuje vztah se svým čtenářem. Když v něm jeho činy v plné síle opět ožívají. Skrze činy se odhaluje jeho pravá tvář. I v Eichmannově příběhu se hledá pravá tvář (anti)hrdiny a ‚kým‘ je ve sledu svých životních událostí.

---

⁴⁴ Srov.: „Izolovala klíčové pojmy, skúmala ich, formulovala a potom tieto formulácie rozširovala a prehlbovala. Heidegger sa vyjadril, že veľký mysliteľ premýšľa len o jednej myšlienke alebo kladie len jednu otázku. Arendtová bedlila nad činom. Kládla si otázku o význame ľudského činu, pričom pozorovala slová a skutky ľudí.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 376.

⁴⁵ Srov.: „Příběh, který se skutečně udál, nevznikl vymyšlením ani zhotovováním.“ Arendtová, H., *Vita activa, neboli, O činném životě*, Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 241.

⁴⁶ Srov.: „Příběhy mají tak nesrovnatelně intimní vztah k osobě, která je zároveň jejich hrdinou i původcem.“ Tamtéž, s. 238.

„Kým někdo je či byl, se můžeme dozvědět jen tehdy, když si vyslechneme příběh, jehož je sám hrdinou, tedy jeho biografii. Tak došlo k tomu, že o osobě Sókrata, jenž nikdy nenapsal ani jedinou řádku a o jehož názorech jsme informováni podstatně hůře než o názorech Platóna a Aristotela, máme mnohem lepší obraz než o osobách většiny filosofů před ním a po něm.“⁴⁷

Vedle pravé tváře (anti)hrdiny vystupuje i pravda. S pravdou je to však složitější. Dle Arendtové, když člověk nemyslí, pouze poznává. Nejdříve je tedy potřeba pobízet myšlení, nikoli poznávat, protože taková cesta vede k mnoha omylům a klamům. Když se myslí, pak se pravdivé poznání ukáže samo o sobě.

„Poznání jistě míří k pravdě, i když tato pravda, jako ve vědách, není nikdy trvalou pravdou, nýbrž jen něco předběžně správného, o čem očekáváme, že bude s pokrokem poznání nahrazeno něčím jiným, správnějším. Pokud očekáváme od myšlení pravdu, pak to ukazuje, že zaměňujeme potřebu myslet s nutkáním k poznání.“⁴⁸

V příběhu, v němž čeká pravda na své odhalení, zanechává péče o duši stopu minulosti. V ní Arendtová sleduje, konkrétně u Eichmanna, kdy a jak se narušuje linie dobrého prostřednictvím vykonaných činů a životních událostí.

Arendtová psala podle života, jaký byl, a za každým napsaným dílem se skrývají i ti lidé a jejich příběhy, jež milovala. Její myšlení svázané

---

⁴⁷ Arendtová, H., *Vita activa, neboli, O činném životě*, Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 241.

⁴⁸ Arendtová, H., *Život ducha. I. díl, Myšlení*, Praha: Aurora, 2001, s. 74.

se životem, její otevřenost, ‚láska k světu‘, se neslučovaly se svázaností, kterou vyžaduje myšlenkově ohraničený filosofický systém.⁴⁹

Arendtová svou tvorbou dokázala nejen zachytit, ale i oduševnit historickou situaci a epochu v kontextu dějin. Tento dějinně určený „smysl“ je vždy jedinečný, protože praxe se nedá systematizovat do společného celku.

Arendtová nikdy nevytvořila žádnou systematickou filosofii „ve stylu Heideggera“ ani politickou teorii. Přesto je namístě se ptát, jaké myšlenkové základy tvořily její filosofickou tvorbu. Jak bylo uvedeno výše, byli to její filosofičtí přátelé, které potkávala na cestě životem. Myšlenky těchto velkých osobností, s nimiž ji v některých případech pojila i pouta přátelství, se samozřejmě projevila i v jejích dílech.

Arendtová, jejíž filosofií se částečně, z pohledu umění, zabývá český filosof Miroslav Petříček, označuje „za nejvlastnější střed její filosofie starost o svět (což naznačuje jak distanci k Heideggerovi, tak nespornou inspiraci jeho dílem).“⁵⁰ Z této starosti neboli péče o svět odkrývá Arendtová tuze potřebu myslet, neboť jak myslí o ‚pravdě‘ a ‚smyslu‘, se s rozumem a líbivostí ve své filosofii chtěla a nechávala vést filosofickou otázkou: „Myšlení se totiž netáže, co je to či ono, proč to či ono existuje, nýbrž co to znamená, že to či ono existuje.“⁵¹ Účelem této otázky je ptát se sebe sama, v „myšlení“ na „smysl“, který Arendtová zároveň uplatňovala jako princip pravdivosti při tvorbě děl, konkrétně například v díle *Život ducha*:

---

⁴⁹ Srov.: „Heideggerova filozofia je, ako povedal, ‚ohne Liebe: daher auch im Stil unliebenswürdig‘ (bez lásky: teda aj v štýle neláskavá).“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k světu, 1. díl*, Bratislava: Agora, 2004, s. 80.

⁵⁰ Petříček, M., *Myšlení o divadle II*, Hannah Arendtová, Praha: Herrmann, 1993, s. 47.

⁵¹ Tamtéž, s. 50.

„Mohutnost myšlení se neptá, co něco je, nebo zda vůbec existuje – tato existence se předpokládá, ale na to, co znamená, že existuje. Toto rozlišení mezi pravdou a smyslem se mi zdá být nejenom rozhodující pro každé zkoumání přirozenosti lidského myšlení.“⁵²

Bruehlová vysvětluje mnohem úžeji, jak ke své tvorbě Arendtová přistupovala. Psaná díla zakládala na důležitosti činu a lidského jednání ve světě, v němž nežijeme sami.⁵³ Aby mohla pochopit smysl činu, je zapotřebí poznat i sled událostí, které k němu vedly, tedy nic jiného než životní příběh. Příběh je tedy hlavní podstatou Arendtové péče o duši.

Vývoj myšlení je u Arendtové rozvržen do tří střídajících se období, kdy myslela jako filosofka, historička a politická teoretička.⁵⁴

Léta 1924–1933 patřila studiu filosofie a tématu lásky, protože byla hluboce ovlivněna svým mileneckým vztahem s Heideggerem. V tomto období pracovala a myslela jako mladá studentka ‚filosofka‘.⁵⁵ V roce 1925, napsala habilitační práci o německém romantismu. Jednalo se o příběh, životopis židovky Rahel Varnhagen. Toto dílo přímo odráželo její „autoportrét“, její „definici lásky“.⁵⁶ Tématu lásky se věnovala rovněž ve své disertační práci o *svatém Augustinovi*, napsané v roce 1929 na univerzitě v Heidelbergu pod vedením učitele Karla Jasperse.

Změna v myšlení nastala v letech 1931 a 1932 vlivem (celoživotního) přítele Kurta Blumenfelda a sionismu, jedním z ideových směrů

---

⁵² Arendtová, H., *Život ducha. I. díl, Myšlení*, Praha: Aurora, 2001, s. 71.

⁵³ Srov.: „Izolovala klíčové pojmy, skúmala ich, formulovala a potom tieto formulácie rozširovala a prehľbovala. Heidegger sa vyjadril, že veľký mysliteľ premýšľa len o jednej myšlienke alebo kladie len jednu otázku. Arendtová bedlila nad činom. Kládla si otázku o význame ľudského činu, pričom pozorovala slová a skutky ľudí.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 376.

⁵⁴ Tamtéž, s. 236.

⁵⁵ Tamtéž, s. 88-90.

⁵⁶ Tamtéž, s. 52.

převládajících mezi Židy v této době. A též Arendtové poznání historického pojetí společnosti.⁵⁷

Problém židovství, kterým se Arendtová zabývala, ji postupně vzdaloval od čisté filosofie a vedl hlouběji k politické odpovědnosti, kterou definitivně upevnil požár říšského sněmu v roce 1933. Ten byl připisován komunistům, čehož využili nacisté k posílení své moci prostřednictvím omezení tehdejší německé ústavy.

Sama Arendtová emigrovala až v roce 1933. Do té doby pomáhala židovským spoluobčanům například i tím, že jim poskytovala svůj byt při útěku za hranice.⁵⁸ Rok 1933 tedy pro Arendtovou znamenal proměnu osobnosti. Filosofický postoj nahradil postoj politický.⁵⁹

Nově nabytý politický postoj nastartoval u Arendtové novou politickou činnost. Řešila tisíciletý problém judaismu, v němž byla navíc problémem i ona sama. Po roce 1933 už neměla Arendtová žádný domov. Útěk z nacistického Německa znamenal vyhnanství bez politických jistot, bez plnohodnotných práv. Tento druh vyhnanství, bezdomoví, trval 18 let, než opět nabyla politické příslušnosti. Až v roce 1951 jí bylo přiděleno americké občanství.

Osmnáctileté vyhnanství posloužilo jako čas pro napsání velkého politického díla, *Původ totalitarismu*. V něm se skrývá mimo jiné i samotný ‚politický příběh‘ Arendtové. Pečuje v něm o duši svého manželského svazku. Její ‚politický příběh‘ obsahuje ‚politickou filosofii člověka, tedy

---

⁵⁷ Srov.: „Uvedomila si, akú obrovskú politickú úlohu zohrávalo historické myslenie 19. storočia v jej časoch. Ako ideológie znemožňujú skupinám vplývať na reálnu situáciu.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 97-101.

⁵⁸ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 1. diel*, Bratislava: Agora, 2004, s. 108.

⁵⁹ Tamtéž, s. 115.

Blüchera“.⁶⁰ Blücher hluboce povzbuzoval a učil Arendtovou politicko-historickému smýšlení. Síla intelektuálního vlivu Blüchera na Arendtovou se projevila i v její tvorbě na poli politické filosofie, jako například: *Mezi minulostí a budoucností*, *The Human Condition (Vita activa)*, *O revoluci*, *O násilí*, *Krise republiky*.⁶¹

Témata děl z let 1933-1951 patřila židovství a genocidě, židovské politice a politice státní příslušnosti. Arendtová myslela jako ‚historička a politická teoretička‘.⁶² O svou židovskou identitu pečovala, když v praxi z politického hlediska navrhovala vznik a institucionalizaci odborů, které by zajišťovaly právní ochranu před totalitárním jednáním.⁶³

Nejdříve se roku 1943 rodilo dílo *Původ totalitarismu*. Bylo to v době nejmasivnějšího vyvražďování Židů. Dílo bylo dokončeno po válce, v roce 1949.

V 50. letech, konkrétně mezi roky 1953–1958, se Arendtová zaměřila na filosofické úvahy. Nepřihlížela nečinně krutostem totalitního státu. V těchto letech psala dílo *The Human Condition (Lidský úděl)*, v němž rozvedla pojetí radikálního zla, jehož účelem je nová dimenze člověka – odlidštění. Toto odlidštění má co do činění s nadbytečností lidí jako lidí.⁶⁴

---

⁶⁰ Srov.: „*Původ totalitarismu* obsahuje medzi riadkami politický príbeh Hannah Arendtovej a jej parížskej skupiny. Napísala ho s manželovou pomocou, a ako poznamenal Kurt Blumenfeld, obsahuje ‚nenapísanú politickú filozofiu človeka, ktorému je venovaný‘ – teda Blüchera.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 1. diel*, Bratislava: Agora, 2004, s. 120.

⁶¹ Tamtéž, s. 131.

⁶² Srov.: „Chcela, aby sa Židia zapojili do boja proti Hitlerovi ‚ako európsky národ‘. ... Len strata príslušnosti k nejakej politickej komunite vylučuje človeka z ľudstva. Snažila se udělat ‚... všetko pre vznik nového teoretického východiska židovskej politiky.“ Tamtéž, s. 183, 187, 275.

⁶³ Tamtéž, s. 246.

⁶⁴ Srov.: „Má to dočinenia s nasledujúcim fenoménom: nadbytočnosť ľudí ako ľudí.“ Tamtéž, s. 273.

Teorii radikálního zla převzala z morální filosofie Immanuela Kanta.⁶⁵ Kant viděl, že všichni lidé si jsou rovni, ať pochází z jakékoliv společenské vrstvy. Tím Kantova filosofie našla u Arendtové nový smysl. Stala se politickou.

Období ‚politické filosofky‘, v letech 1965–1970, přineslo téma ‚myšlení‘. K němu napsala filosofickou úvahu s nádechem politického občana ‚*Myšlení a morální uvažování*‘, v němž vycházela i z Platóna.⁶⁶

V závěru života, v letech 1970–1975, po smrti svého druhého manžela Blüchera, si v procesu vlastního pečování o duši kladla velmi důležitou otázku: ‚Jak má teď žít?‘⁶⁷

Vracela se na začátek svého příběhu, kdy začala žít jako studentka filosofie. Tím ho zpečetila. Spojila svoji minulost s budoucností. Chtěla se smířit se světem, v němž žila. S životem takovým, jaký je. Neutíkala před realitou, kterou prožívala.

Ve světě, ve kterém je přítomno zlo, se ve stáří morálně orientovala za pomoci spisu od Boëthia, *Filosofie utěšitelka*. Hledání filosofické útěchy jí poskytl návod k duševní obraně proti zlu. Na sklonku života, kdy dosáhla svého smíření, tvořila nedokončené dílo *Život ducha*. V něm jako čistá ‚filosofka‘ promýšlela koncepci zla a kritiku heideggerovské filosofie.⁶⁸

V tomto díle se odráží padesátileté přátelství s Mary McCarthyovou, americkou spisovatelkou a politickou aktivistkou, a Jesse Glennem Grayem, americkým filosofem, který po smrti Jasperse a Blüchera převzal jejich role. Roli odborného mentora, důvěrného přítele i duchovního

---

⁶⁵ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k světu, 2. díl*, Bratislava: Agora, 2005, s. 373.

⁶⁶ Srov.: Arendtová čerpala z Platóna a jeho ‚opisu myslenia ako ‚dialógu medzi mnou a sebou‘ a k nemu pridružila Kantove myšlienky nezúčastnenosti alebo nestrannosti a ‚rozšíreného zmysľania‘ a usilovala sa nájsť spojenie medzi myslením a súdom.“ Tamtéž, s. 490.

⁶⁷ Tamtéž, s. 497.

⁶⁸ Tamtéž, s. 497–498.

otce.⁶⁹ Přátelství měla Arendtová v úctě po celý svůj život. Nezapomněla, že ve světě nikdy není sama.

Tak jako Sókratés založil tradici dialogu, Arendtová založila tradici „myšlení“. Sókratés rozmlouval na ulici s cizinci, Arendtová rozmlouvala se svým *alter egem*. Její přátelství, filosofická, literární, politická, byly jedním z pramenů jejího způsobu bytí ve světě – jejího aktivního svobodomyšlného života. Přátelství činila její život naplňující. Přátelé byli ti ctnostní,⁷⁰ „co jí pomáhali se cítit na světě jako doma“.⁷¹

---

⁶⁹ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k světu, 2. díl*, Bratislava: Agora, 2005, s. 500.

⁷⁰ Srov.: „Přátelé, ten nejryzejší jejich druh, se nepočítají mezi dary štěstěny, ale ctnosti, ostatní je získáváno buď kvůli moci, nebo kvůli potěšení.“ Boëthius, S., *Filosofie utěšitelkou*, Praha: Vyšehrad, 2012, s. 70.

⁷¹ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k světu, 2. díl*, Bratislava: Agora, 2005, s. 437.

3. Adolf Eichmann jako anti-typ péče o duši

V této kapitole bude rozpracováno, jakou roli hrál Adolf Eichmann pro Arendtovou jak z hlediska osobního, tak i v kontextu celého jejího díla, zejména pak v rámci úlohy dobra při pečování o duši. Zároveň se touto biografickou interpretací Eichmannova života ještě více prohloubí porozumění arendtovskému typu zla – zlu banálnímu.

Arendtová, snažící se dostat svému životnímu poslání, zkoumala Eichmanna prostřednictvím jeho genocidních činů. V 60. letech 20. století psala a myslela jako politická filosofka. Pro ni tedy spočívala Eichmannova role v jeho politických činech, které se staly základem její studie o zlu, aby tak mohla naplnit své životní poslání. Rovněž je nutné dodat, že téma života a smrti za nacistického režimu bylo u Arendtové velmi silné a velmi osobní.⁷²

Jak sama Arendtová píše, Eichmann byl „studíí o tom, jak je zlo organizované a jak jsou lidé vtahováni do takové organizace“,⁷³ aniž by si toho sami povšimli. Toto nepovšimnutí si svých politických činů vedoucích ke genocidě shrnula v závěru své ‚Zprávy‘ jako „lekci o lidské zlobě, o úděsné banalitě zla“.⁷⁴

U Eichmanna, jak bude uvedeno níže, bude kromě rozostřené směru životní cesty možné sledovat i názorovou apatii, s níž samozřejmě souvisí rozumová neschopnost posuzovat děje.⁷⁵

---

⁷² Ty pocity, „ktoré prežívala v tábore v Gurse, keď si kládla otázku, či má žiť alebo zomrieť, sa potom dlhé roky odrážali v jej prácach.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 385.

⁷³ Tamtéž, s. 469.

⁷⁴ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 327.

⁷⁵ Tamtéž, s. 389.

Arendtové hlavní motiv v průběhu dokumentace jeruzalémského procesu byla, jak již zaznělo, spravedlnost. Se spravedlností ale také souvisí v předchozí kapitole zmiňovaná pravda, o níž však Arendtové jde až sekundárně. Primárně usiluje odkrýt způsob myšlení nacistického úředníka, který sám odkryje pravdivé poznání, nejautentičtější obraz o tom, ‚kým‘, tj. jakým člověkem, hrdinou či antihrdinou ve svém životě byl.⁷⁶ Odkrývat způsob myšlení nacistického úředníka prostřednictvím genocidního jednání zároveň pomáhá více rozumět ‚banalitě‘ zla.

V takto detailní analýze Eichmannova života se může rovněž nalézat arendtovská podoba péče o duši, stejně jako by se měla ukázat i eichmannovská podoba pečování, resp. nepečování o duši.

Adolf Eichmann, Arendtovou označován za ‚odborníka na židovskou otázku‘, zajišťoval židovské deportace do vyvražďovacích center. Jako ‚odborník‘ v době Protektorátu Čechy a Morava, vyhlášeného Hitlerem v roce 1938, zajišťoval „vysídlování“ Židů z Prahy i Bratislavy (dále rovněž z Maďarska, Polska, Francie). Po smrti Hitlera a pádu třetí říše se skrýval a v roce 1950 uprchl se svojí rodinou do Argentiny, kde žil do roku 1960.

V roce 1960 unesla Eichmanna izraelská tajná služba Mosad. Rok 1961 byl tak historicky významný. Eichmann stanul před jeruzalémským soudem a obhajoval své činy z doby nacistického režimu v Německu. Arendtová

se tohoto soudního procesu účastnila jako reportérka týdeníku *New Yorker*.

Soudní proces v Jeruzalémě učinil z Eichmanna jednoho z exemplárních zločinců nacistické éry. Děsivé byly jeho genocidní činy na milionech Židů,

---

⁷⁶ Srov.: viz str. 21.

a nejen Židů. Arendtová tento typ zla nazvala ‚banálním‘, neboť na Eichmanna bylo možné nahlížet jako na někoho tak povrchního, kdo jen svědomitě plnil své pracovní povinnosti.

Eichmannova smrt uzavírá kruh života a dává možnost rekonstruovat jeho historii. V ní se hledají události, které osvětlí nejen jeho roli v tzv. ‚konečném řešení‘, ale rovněž se zviditelní rozměr jeho zločinů. Eichmann byl označován za jednoho z hlavních organizátorů ‚konečného řešení‘.⁷⁷

Mediální rozruch kolem jeruzalémského procesu způsobil, že v „krátkém čase o něm vyšly desítky knih v mnoha jazycích“.⁷⁸ Silně toužil po slávě a dostalo se mu jí.⁷⁹

Jeho dějinný rozměr vzbudil otázku, kým byl a jak snadno se člověk může stát součástí mašinerie generující válečné zločiny.

Péče o duši má člověka jistě vést k preciznějšímu rozlišování mezi dobrem a zlem, což se nutně projeví jak v rovině individuální, tak společenské. Úloha dobra se v těchto sociálních rovinách více nežli definicemi poznává v kontextu života. Následující podkapitola tento kontext rozvede.

3.1. Rané dětství a studia

Eichmann vyrůstal v německé středostavovské rodině. Jeho otec, Adolf Karl, se neřadil mezi geniální podnikatele. Nicméně byl vytrvalým

---

⁷⁷ Srov.: „Jestliže Eichmannova činnost zahrnovala celou okupovanou Evropu, nebylo to proto, že byl tak důležitý, že by se ho teritoriální omezení netýkalo, nýbrž proto, že to vyplývalo z jeho konkrétního úkolu shromažďovat a deportovat Židy z celého kontinentu, že on i jeho podřízení museli působit po celém kontinentu.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 333.

⁷⁸ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*. Praha: Argo, 2008, s. 10.

⁷⁹ Srov.: „Arendtová napísala o tom, čo sa jej na Eichmannovi zdalo ohromujúce – jeho potreba získať si slávu a uznanie za svoju prácu. „pravdepodobne si už čítal (v novinách), že by sa ten človek veľmi rád dal verejne obesiť. Mne to vyrazilo dych.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 379.

obchodníkem, který pilně pracoval. Rodina nikdy nestrádala ani ekonomicky, ani sociálně. „Eichmannovi nikdy neupadli do bídy a už vůbec se nevyřadili ze stavovské společnosti.“⁸⁰

Adolf Karl, kariérista středního ražení, budoval svoji kariéru s rozvahou, po malých krůčcích. V roce 1913 na žebříčku prestiže povolání trochu postoupil. V Linci

„... nastoupil na místo obchodního vedoucího lineckého tramvajového a elektrického podniku. Tímto krokem si společensky polepšil, ztělesňoval typický vzor vzrůstajícího se, odborně vzdělaného příslušníka středního stavu německy mluvících zemí, který se v rámci profesního růstu volně přesouval mezi německou a rakouskou říší.“⁸¹

Stálost domova tedy nebyla základní hodnotou rodinného života Eichmannových.

Historická osoba Eichmanna je zajímavá několika událostmi, které určovaly směr její životní cesty. První je Eichmannovo narození. Sám Eichmann svůj příchod na svět, své narození ve svých pamětech, které psal v Argentině, zaznamenává takto:

„Dnes, kdy uplynulo patnáct let a jeden den od 8. května 1945, se počínám v myšlenkách vracet až k onomu 19. březnu roku 1906, kdy jsem v porýnském Solingenu v 5 hodin ráno vstoupil v podobě člověka do pozemského života.“⁸²

---

⁸⁰ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*. Praha: Argo, 2008, s. 30.

⁸¹ Tamtéž, s. 28.

⁸² Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 41.

V tomto krátkém popisu Eichmann nepíše, že se narodil na zemi. Píše, jak si představuje, že do tohoto světa vstoupil. Ve smýšlení o podstatě své bytosti se držel na hranici lidství, jako by část jeho podstaty nebyla ze země. Svůj vztah k narození formoval tak, že když se narodil, vzal na sebe podobu člověka. S tělem vstoupil do lidské pospolitosti. V podobě člověka se se svým bytím ztotožnil se zemí a pozemskými věcmi. Životním prostorem byla země a nacistické Německo bylo světem, který měl on vyplnit. Eichmann zdůrazňuje, jak důležitý byl časový milník konce války, jenž znamenal pro Německo konec Hitlerovy éry. Hitlerovu éru a své narození postavil na stejnou linii důležitosti. Své lidství na základě tohoto záznamu podmiňuje ne na základě rozlišování dobrého či zlého, ale dějinnou érou Vůdce, která vyplňovala všechno to, co jeho bytnost na zemi nejspíše potřebovala.

Konstrukci reality vyplňovaly pozemské reálie, éra Vůdce. Eichmannova duše i tělo, žijící v nacistickém režimu, přijala svou existenci a spojila ji s Vůdcem. Takto své „já“, které pro Vůdce obětoval, obrátil v pseudoobět.

Vůdčí osobou v rodině Eichmannových byl otec Adolf, který se snažil rodinu finančně zabezpečit. Jako obchodnická rodina se často stěhovali, až konečně našli svůj bezpečný přístav v městě Linec. Z Lince se dále nepřesouvali, protože toto město bylo jedno z mála měst nedotčené hospodářskou a politickou krizí. Arendtová poukazuje na skutečnost, že se Eichmann nestal nacistou proto, že by rodina strádala ekonomicky: „Eichmann se nestal nacistou ani proto, že zakusil politickou krizi, chudobu a nezaměstnanost. Linec ve dvacátých letech naopak zažíval politickou stabilitu a relativní prosperitu.“⁸³

---

⁸³ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 350.

V rámci udržení se ve středním stavu, dělal otec, co musel, aby mladý Eichmann neklesl na společenském žebříčku. Eichmann šel vždy tam, kam ho otec poslal. Střídal různá zaměstnání, přičemž směr a tempo udával vždy otec.⁸⁴ Když se mladému Eichmannovi nedařilo na studiích, přihlásil ho otec do jiného učení. Tam se mu však také nedařilo, a proto mu otec dojednal praxi v podniku, který řídil.⁸⁵ Později i sám Eichmann bude následovat životní strategii svého otce a bude se snažit být 'dobrým' pracovníkem a kariérně postupovat.

Na konci dvacátých let 20. století kvalita života v Německu rychle upadala a nezaměstnanost dosáhla až 12 %. Hospodářská krize, chudoba, nedůvěra a rozbroje mezi politickými stranami přivedly podceňované nacisty „v místních volbách v dubnu 1932“⁸⁶ k politickému vzestupu a Eichmann byl toho součástí. Jako přímého účastníka, nemohlo jeho myšlení zůstat bez ovlivnění. Jeho fascinace nacismem rostla.

„Eichmannův obdiv k nacismu rostl. Koncem 20. let začal číst stranická periodika. O víkendech chodil ráno do své oblíbené kavárny, objednal si černou kávu a pročítal Linzer Tagepost, Linzer Volksstimme i Völkischer Beobachter. Zatímco Völkischer Beobachter uchvacoval Eichmanna líčením hrdinství příslušníků SA a SS v pouličních bitkách s bolševiky v Německu, Linzer Volksstimme se zaměřoval na hrdinství čtenáře s cílem přesvědčit váhající členy Heimwehru k přestupu k nacistům.“⁸⁷

---

⁸⁴ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 31.

⁸⁵ Tamtéž, s. 30.

⁸⁶ Pauley, B. in Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 37.

⁸⁷ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 38.

I když všechny tyto okolnosti ukazovaly Eichmannovi cestu při jeho politickém směřování k tomu, aby vstoupil do strany NSDAP (Národně socialistická německá dělnická strana), přímý krok sám neučinil. Stále ještě váhal a svůj názor veřejně nesdílel.

Z Eichmannova prostředí ho do strany NSDAP přitáhli otcovi přátelé, nadšení nacionalisté, Andreas Bolek a rovněž Ernst Kaltenbrunner.⁸⁸ Ten byl s rodinou Eichmannových spřízněn po dlouhá léta. Eichmann na něj vzpomíná a rovněž promýšlí svůj důvod vstupu do nacistické strany:

„Prohlašoval, že do strany vstoupil především proto, že nesouhlasil s Versailleskou smlouvou a přál si vydobýt Německu ztracenou čest a místo ve světě. ‚V té době jsem se řadil do kategorie lidí, kteří nemají vlastní názory‘, sdělil vyslychajícímu. ‚Moje uvažování nebylo zaměřeno žádným věděním‘.“⁸⁹

Eichmann o svém vstupu do nacionalistické strany podává rozporuplné výpovědi. Na jedné straně odůvodňuje své politické směřování tím, že do nacistické strany vstoupil jako uvědomělý občan s národní hrdostí, kterou jako ztracenou, také díky Versailleské smlouvě, chtěl Německu vrátit zpět. Na straně druhé ale rovněž uváděl, že v té době jednal bez rozumového uvažování a vůči přicházejícím skutečnostem neprojevoval žádný vnitřní odpor. Není tedy přesně jasné, jak názorově uvažoval či z jakých pohnutek do strany vstupoval.

Nacismus a jeho program obnovy potupeného a zuboženého Německa mohl znamenat u Eichmanna jistotu zítřka. Toto byla zřejmě jedna z dalších pohnutek, která ho přivedla do nacistické strany. V jistotě

---

⁸⁸ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 30, 38.

⁸⁹ Tamtéž, s. 39.

budoucnosti mohl rovněž vidět svého budoucího zaměstnavatele, stálý zdroj příjmů, a ne touhu po vyhlazení Židů. A tak se 1. 4. 1932 Eichmann stává členem NSDAP.

Eichmann, ve vymezeném čase svého života, vyplnil svůj život politickou existencí nacisty.⁹⁰ Rozhodl se, že nebude manifestovat božský svět, do něhož nevidí. Svět boha, podle nacistické terminologie ‚vyšší nositel smyslu‘, rozkazy neposílá. Sám sebe vymezil jako trpitele, pozemskou lidskou bytost, jež se dala v oběť, přičemž své stvoření odkazuje ke generaci rodičů a za svého stvořitele považuje osud.

„Eichmann, který nikdy nejevil nejmenší zájem o metafyziku, však raději pomlčel o tom, jaký byl vztah mezi nositelem smyslu a nositelem rozkazů,

a ihned se obrátil k další možné příčině své pozemské existence, tj. ke svým rodičům. ‚Kdyby mohli v hodině mého narození uvidět, jak zlá sudička navzdory sudičce dobré vetkává do mého osudu vlákna hoře

---

⁹⁰ Srov.: „Podle Eichmannových náboženských představ, které nezměnil od té doby, co se stal nacistou (v Jeruzalémě o sobě prohlásil, že je Gottgläubiger, což bylo nacistické označení těch, kdo se rozešli s křesťanstvím a odmítli přísahat na bibli), bylo třeba tuto událost připisat ‚vyššímu nositeli smyslu‘, bytosti jakýmsi způsobem identické s ‚pohybem univerza‘, již je podroben lidský život, sám o sobě ‚vyšší smysl‘ postrádající. (Tato terminologie je dosti sugestivní. Nazývat Boha Höhere Sinnesträger znamenalo vlastně zařazovat ho na určité místo ve vojenské hierarchii. Nacisté totiž ve vojenské terminologii přestali používat výrazu ‚příjemce rozkazu‘, Befehlsempfänger, a razili termín ‚nositel rozkazů‘, Befehlsträger, naznačovali tím, že podobně jako tomu je u klasického výrazu ‚nositel špatných zpráv‘, břemeno odpovědnosti a celá tíže činu leží na těch, kdo mají za úkol rozkazy provádět. Mimoto byl Eichmann ještě oficiálně ustanoven – jako všichni, kteří měli něco společného s ‚konečným řešením‘ – ‚nositelem tajemství‘, Geheimnisträger, což také docela jistě vyhovovalo jeho potřebě cítit se důležitým).“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 41.

a žalu, těžko by se radovali z příchodu svého prvorozeného. Ale milosrdný neprůhledný závoj zastřel mým rodičům pohled do budoucnosti'.⁹¹

V roli trpitele žil Eichmann po celý svůj život. Vše začalo jeho studiem. Mezi sourozenci byl jediným špatným studentem, jenž nebyl s to svá studia ukončit závěrečnými zkouškami. Své školní nezdary se snažil v průběhu své pracovní dráhy zakrýt, co to jen šlo.⁹² Nechtěl dopustit, aby se vědělo o jeho neúspěších a v každém svém zaměstnání o svém dosaženém vzdělání lhal.⁹³ Když potřeboval své propuštění ze zaměstnání obhájit před sebou i druhými, skutečné důvody zahalil smyšlenkami a svou roli viděl vždy jako trpitelnou a obětní.⁹⁴

Eichmannova paideia se zakládala na pracovním postoji, který pochopitelně ovlivňovala rodina a společenské prostředí, v němž vyrůstal. Pod tíhou rodinného protokolu, nepropadnout společenské hanbě, usiloval své nezdary jakýmkoli – i lhavým způsobem – zastírat. Rodinný protokol ale rovněž požadoval dosažení vyššího vzdělání a úspěch v zaměstnání. Společenské postavení dělá Eichmanna Eichmannem, chtělo by se říci v souladu s rodinnými pravidly.

---

⁹¹ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 42.

⁹² Srov.: „Nebyl sto dokončit střední školu a k závěrečné zkoušce se nedostal ani na vyšším odborném učilišti, kam ho posléze přesunuli. Po celý život klamal pak Eichmann své okolí, mluvil o ‚neštěstí‘ svého mládí a své vlastní neúspěchy maskoval finančními nesnázemi svého otce, které působily mnohem důstojněji.“ Tamtéž, s. 42.

⁹³ Srov.: „Povolání stavební inženýr, uváděné ve všech jeho oficiálních dokumentech, má ke skutečnosti asi stejně tak daleko jako tvrzení, že se narodil v Palestině a že hovoří plynule hebrejsky a jidiš.“ Tamtéž, s. 43.

⁹⁴ Srov.: „Opakovaně předstíral, že kvůli příslušnosti v NSDAP byl propuštěn z místa obchodního cestujícího firmy Vacuum Oil Company v Rakousku. Jeho strategie zvládnání byla trpitelná. Považoval se za mučedníka a tvrdil, že ho ředitel Blum, Žid, potrestal za příslušnost k nacistům. Toto tvrzení ale nesouhlasí s odstupným, které dostal. Tamtéž, s. 42-43.

3.2. Nacistická kariéra

Pro Eichmanna nebyla důležitá korespondence myšlenek s realitou, a to ani retrospektivně. Jeho paměť, vzpomínky na minulost, se účelově podřizovala kariéernímu postupu či dalším osobním ziskům.⁹⁵

Ve své pracovní kariéře to dopracoval pouze na „Obersturmbannführera SS (což je hodnost na úrovni podplukovníka)“.⁹⁶ Proč tomu tak bylo, vysvětloval svým lhavým či bájeslovným způsobem. Měl za to, že pro povýšení udělal opravdu všechno. „Dokonce prý požádal o přeložení na frontu: ‚Půjdu na frontu, řekl jsem si, protože tam se plukovníkem stanu rychleji.‘“ Před soudem naopak tvrdil, že žádal o přeložení proto, aby unikl svým vražedným povinnostem.⁹⁷ Selhání na pracovním poli přičítal svému hořkému osudu, proti němuž nemá smysl vzdorovat. Osud byl v jeho jazyce ožíván jakousi čarovnou silou, která řídí život a ovládá všechny části jeho života – přes tuto sílu nepronikne žádná lidská vůle.

„Cokoli jsem připravoval a plánoval, všechno dopadlo špatně, moje osobní záležitosti i moje letitá snaha dostat pro Židy nějaké území. Nerozumím tomu. Můj život jako by byl začarován. Cokoli jsem si přál

---

⁹⁵ Srov.: „Pokud šlo o to, co se skutečně stalo, ukázala se jeho paměť naprosto nespolehlivá. Přesně se pamatuje na to, jak postupoval ve služebním řebříčku.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 74.

⁹⁶ Tamtéž, s. 50.

⁹⁷ Tamtéž, s. 70.

a chtěl a plánoval, všechno mi nějak osud překazil, jako by na všem ležela nějaká zlá kletba. Nic mi prostě nevyšlo, ať se jednalo o cokoli.“⁹⁸

Eichmannovou ambicí nebylo stát se hlavou strany SS. Zpočátku vystupoval pouze jako člen, jenž čeká na zařazení a povely. Sám vypověděl, že se ani nestihl vzpamatovat a najednou byl členem strany. „Bylo to, jako by si mě strana připočetla do svých řad, proti mému očekávání a také aniž bych se sám nějak rozhodl. Stalo se to rychle a náhle.“⁹⁹

Eichmann své další směřování svěřil do rukou strany, kterou začal vnímat jako sílu nezvratného osudu. Strana se tak stala vládcem jeho života. Toto osudové setkání ho vtáhlo do strany takovou rychlostí, že nebyl čas ani prostor na jakýkoliv myšlenkový odpor. Tímto životním krokem se začalo rodit poslání 'pomáhat' Židům ve vystěhovávání z Německa, a nakonec z celé Evropy. Ono poslání se rodilo v dubnu roku 1932. Zároveň se tímto krokem mohl pokusit o revizi své bankrotující kariéry, neboť v té době byl právě propuštěn z pozice obchodníka ve Vacuum Oil Company. Pro Eichmanna to znamenalo šanci, jak znovu nastoupit do rozjetého kariérního vlaku a své rodině i měšťanské třídě dokázat, že jeho profesní bankrot ještě není konečnou stanicí.¹⁰⁰

V roce 1933 se rozhodl svůj domov opustit a odcestovat do německého Pasova, kde mu byl doporučen vojenský výcvik. Německý Lechfeld a Dachau se tak staly jeho novým pracovním restartem. Dosáhl zde

---

⁹⁸ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 70.

⁹⁹ Eichmann, A. in Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 49.

¹⁰⁰ Srov.: „Z jednotvárného života bez významu a závažnosti ho vítr času odvál do samého centra Dějin, jak on to chápal, totiž do Hnutí, jež pevně kráčelo stále vpřed, v němž někdo jako on – v očích vlastní společenské třídy, vlastní rodiny, a tudíž i ve vlastních očích zkrachovalá existence – mohl ještě jednou začít od píky a přece jen to někam dotáhnout.“ Tamtéž, s. 49.

hodnosti rotného. Tato pozice ho však pracovně ani bytostně neuspokojovala, a proto dále usiloval.

V roce 1934 byl přijat do Bezpečnostní služby vedoucího SS (Himmlerův Sicherheitsdienst – SD). V tomto období nemohl tušit, že v roce 1939 toto ‚informační a výzkumné středisko‘ SD splyne s policií, která pak započne protižidovské operace. Původní funkce tohoto střediska byla totiž ochrana stranických vůdců.¹⁰¹

Eichmannova pracovní náplň v této funkci byla bezduchá administrativní inventarizace svobodného zednářství, tj. u nežádoucích společenských skupin archivovat veškeré nashromážděné informace, a s archivací bylo také spojeno budování archivních muzeí. O to víc byl šťastnější, když ho převedli do nově založeného oddělení, které se již zabývalo Židy a začal spolupracovat na řešení ‚židovské otázky‘, jež hýbala celým Německem.

Nově založené oddělení pro Židy bylo pro Eichmanna teď již skutečným restartem bankrotující kariéry. Tato životní událost (1934), jež spustila sled dalších, Eichmanna nezvratně vedla až k jeruzalémskému soudu.¹⁰² Eichmann neviděl, že se děje něco špatného, neuvažoval ani nerozlišoval, co je dobré a co špatné, morální či nemorální, byl pohlcen novou prací, novými úkoly. Dělal to, co bylo v jeho osobním a pracovním zájmu, plnit rodinný protokol v nově se utvářejícím Německu.

---

¹⁰¹ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 51.

¹⁰² Srov.: „Už zase musel začínat znovu, že se znovu ocitl na dně. Strčili ho do informačního oddělení a dostal první úkol katalogizovat veškeré údaje o svobodném zednářství (v počátečních ideologických zmatcích nacistické éry se ocitlo v jednom pytlí s židovstvím, katolicismem a komunismem) a spolupracovat při zakládání zednářského muzea. Eichmannovi se velmi ulevilo, když ho po pěti měsících svobodného zednaření strčili do zbrusu nového oddělení, které se zabývalo Židy. V tomto okamžiku začala jeho kariéra, jež měla skončit před jeruzalémským soudem.“ Tamtéž, s. 53.

Rok 1934 byl pro Eichmanna v oblasti práce osudovým. Počátek jeho nové pracovní kariéry byl neodvratně spjat s ‚Vůdcem‘. Vzhůru stoupali společně.

„Byl to rok, kdy nacistický režim došel všeobecného a žel také opravdového uznání v Německu i v zahraničí, kdy byl Hitler téměř všude obdivován jako veliký národní státník. Pro Německo to bylo vnitropoliticky období přechodu.“¹⁰³

Do oddělení pro Židy nastoupil v pravou chvíli. Vystihl okamžik, kdy se Hitler dostal k moci se vší silou. Tak jak Hitler pracoval na novém Německu, tak pracoval i Eichmann na tom, jak naložit ‚s židovským druhem‘.

Do srpna 1935 nebylo pro Židy jasné, jaké je jejich postavení ve společnosti. Kvůli nejasnostem probíhaly neustále střety mezi Židy a německými občany.¹⁰⁴ Hitler postupně vydával protižidovské zákony

„... na ochranu německé krve a německé cti a zákon o říšském občanství. Zavedení těchto zákonů ukazuje, že ‚Himmler, Heydrich ani jejich podřízení, a už vůbec Adolf Eichmann, nehráli až do této chvíle významnou roli v utváření protižidovské politiky‘.“¹⁰⁵

Co však bylo nové a významné, byla proměna Eichmannovy osobnosti. Podmiňujícím činitelem zde byla četba:

---

¹⁰³ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 54.

¹⁰⁴ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 49.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 49.

„... knihy Theodora Herzla *Der Judenstaat*, slavné klasické dílo sionismu. Vlivem této četby se Eichmann jednou provždy stal sionistou. Od té chvíle, jak stále znovu a znovu opakoval, prý nenesl v hlavě nic jiného než ‚politické řešení‘ židovské otázky. Stále mu šlo o to, jak dosáhnout, aby Židé získali nějakou pevnou půdu pod nohama.“¹⁰⁶

Četba Herzla nebyla jediným dílem, které se hluboce podílelo na jeho změně identity v sionistu, tedy nacisticko-politicko-ideologicky formované osobnosti. Druhou knihou byly *Dějiny sionismu* od Adolfa Böhma.¹⁰⁷ Arendtová na základě Eichmannovy výpovědi ukazuje, jaký význam měla četba těchto dvou děl na jeho osobnost. Nikdy nejevil extra zájem o studium literatury a v tomto případě si přečetl a nastudoval dvě velká díla!¹⁰⁸ K tomu ještě podotýká, „... že sionismus byl prakticky jediným tématem jeho ‚studií‘ židovských záležitostí“.¹⁰⁹ Studium sionismu, tento ideologický obrat na základě uvedených děl, podmiňovalo jeho další stoupaní na společenském žebříčku. Takto se ztotožnil s tímto ideovým směrem, stával se zaměstnancem bez výhrad. Bezduše se ale sionistou nestal. Německý národ (dějinně vzato) byl pod vlivem Vůdce a pod vlivem společné ideje, jakéhosi nového Německa bez problému s názvem ‚Židé‘. Eichmanna v politickém směřování vedla tedy rovněž německá národní idea Vůdce.

---

¹⁰⁶ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 58.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 58.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 59.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 59.

Nicméně kromě sbírání informací pro SD o samotném sionismu Eichmann se školil i ve špionážní práci.¹¹⁰ Pracoval pouze na tom, co žádala třetí říše. V zastoupení Himmlera v červenci 1937 žádala SD sledovat a donášet na všechny Židy, kteří patřili do skupiny politicky nevyhovující.¹¹¹ Ke svému vyzvědačství přistupoval Eichmann velmi zodpovědně a usiloval, aby se tato činnost stala základním kamenem jeho kariérního vzestupu.

V roce 1938 poprvé ukázal své vysoké pracovní nasazení. „Po připojení Rakouska k Říši v březnu 1938 ho poslali do Vídně, aby tam organizoval formu emigrace, s níž dosud v Německu nebyly žádné zkušenosti.“¹¹² Pracovní nasazení jistě nabíralo rychlosti i vlivem povýšení, kterého se mu dostalo. „Získal důstojnickou hodnost – konečně se stal poručíkem (Untersturmführer).“¹¹³

Událost z roku 1938, jeho první vídeňské deportace, byly těmi, na nichž se začal cvičit, aby na místě zaměstnance bez výhrad pracoval až do konce Hitlerovy vlády. Eichmannův kariérní vzestup se blížil vrcholu.

Jeho pracovní zkušenosti v oblasti emigrace začaly být žádány Heydrichovou kanceláří.¹¹⁴ Svou pečlivostí a oddaností se stával mezi ostatními pracovníky vzácným jedincem. Pracovní nasazení, ale i vzhled do sionistického učení, byly prostředkem k dosažení vysokého sociálního statusu v hierarchické struktuře nacistického režimu.¹¹⁵

---

¹¹⁰ „sbíral informace o emigraci z Německa do Palestiny. Tvrdil, že ‚SD byla výhradně zpravodajská organizace‘.“ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 58.

¹¹¹ Tamtéž, s. 58.

¹¹² Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 60.

¹¹³ Tamtéž, s. 62.

¹¹⁴ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 66.

¹¹⁵ Srov.: „Nebylo pochyb, že od pověření funkcí ve Vídni začala jeho kariéra. V letech 1937-1941 byl čtyřikrát povýšen. Během čtrnácti měsíců postoupil z Untersturmführera na Hauptsturmführera (z poručíka na kapitána). Za další rok a půl se stal

Eichmannův osobní postoj k židovské otázce, následně ke kariéře, byl mnohdy „mytický“. Aniž by Eichmann myslel a kladl si otázky o židovském problému, poddajně přijímal konspirační převrácení skutečností o potřebě „vysídlení“, které přijímal od svých autorit, a které také sbíral jako vyzvědač ve prospěch třetí říše.

„Naprosto věřil mýtům o židovské moci a existenci centrálně řízeného světového Židovstva. Tato smyšlená představa nepramenila čistě jen z ideologie. SD se zdaleka nedařilo dosáhnout svého cíle a získat moc a vliv“.¹¹⁶

Vídeňské deportace, čas ročního pracovního nasazení ve Vídni, dělalo Eichmanna bytostně spokojeným. Neuvažoval nad tím, co všechno svým počínáním způsobuje – užíval si svoji vydobytou roli. „Pokaždé, když Eichmann vzpomínal na oněch dvanáct let, kdy naplno žil, označoval rok ve Vídni, kde zastával funkci vedoucího ústředny pro emigraci rakouských Židů, za nejšťastnější a nejúspěšnější období svého života.“¹¹⁷

Realitu smrtících deportací obrátil v realitu kariérního růstu. Vídeň roku 1938 byla velkým profesním úspěchem. Bankrotující obchodník se proměnil na kapitána hodného svého statusu, přičemž mu bylo dopřáno, aby hýbal nejen lidmi, nýbrž i celými nacistickými dějinami.

„Byl uznáván nejen jako odborník na ‚židovskou otázku‘, ale i na židovské organizace se všemi jejich složitostmi, tajnostmi a spleťtými

---

Obersturmbannführerem čili podplukovníkem. K tomuto povýšení došlo v říjnu 1941, krátce poté, co mu byla přidělena role při realizaci konečného řešení (...).“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 90.

¹¹⁶ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 64.

¹¹⁷ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 62.

vztahy a na sionistické strany. Stal se autoritou na otázky ‚emigrace‘ a evakuace, skutečným ‚mistrem‘, který věděl, jak lidi přinutit k pohybu.“¹¹⁸

Velký kariérista a hybatel dosáhl vrcholku nacistické špičky po Křišťálové noci v listopadu 1938, protože jeho vycvičené schopnosti zaměstnance bez výhrad obohacené vídeňskými deportacemi, řízené v moderních „úřadovnách“, které on přivedl k životu, se staly prototypem k založení centrálního orgánu v Berlíně, zaměřeného na vyřizování „židovské agendy“.

Později, po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava, v březnu 1939, dostal Eichmann další úkol. V Praze zřídit „nové židovské emigrační centrum“.¹¹⁹

„Když Eichmann v květnu 1939 opouštěl Vídeň, chlubil se, že se legálně vystěhovalo bezmála 100 000 rakouských Židů. Než byla v listopadu 1941 emigrace z Rakouska zastavena, podařilo se asi 128 000 Židů najít útočiště v zahraničí. Eichmann tyto údaje zvyšoval je ovšem na 150 000) s oblibou uváděl jako důkaz, že pomáhal Židům uniknout horšímu osudu.“¹²⁰

Zde je možno pozorovat, že nutnost kariérního růstu byla doprovázena zkreslováním nebo dokonce prezentováním lživých informací.

„U Eichmanna se nově začala projevat nadutost. Počínal si jako člověk, který dostal do ruky moc. ‚Mladý bůh‘ v zářivé černé uniformě. Jeho

---

¹¹⁸ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 90.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 91.

¹²⁰ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 77.

nezřízená touha po povýšení a moci se prolнула se silou SD a nacistického režimu. Poprvé a bez výčitek se stal odpovědným za zatýkání a zabíjení Židů. Na prvním setkání s židovskými činiteli, z nichž několik bylo propuštěno z vězení, vyžadoval naprostou poslušnost a hrozil ‚ostrými‘ opatřeními v případě nespolupráce.“¹²¹

Zde se jeho osobnost rovněž proměňuje zásadním způsobem. Zcela se podrobuje svému zaměstnání. Na Židy nahlíží jako na pracovní materiál, jako prostředek k vykonávání pracovní činnosti, a tudíž se stává odpovědným, ne za smrt Židů, jak se v Jeruzalémě obhajoval, nýbrž za svůj ‚říšský vzestup‘, protože plnil rozkazy svého Vůdce.

3.3. Eichmannův osud na konci války

Od počátku řešení ‚židovské otázky‘ se Eichmann snažil nalézt zemi, do které by Židé mohli být vysídleni. Krátce po vpádu německých vojsk do Polska, prvního září 1939, vedl neúspěšnou akci s názvem Nisko, s podtitulem ‚nový autonomní židovský stát‘, která znamenala přesun a smrt asi jednoho milionu Židů do části zabraného území Polska, tzv. Generálního gouvernementu.¹²²

Druhé Eichmannovo řešení byl ‚plán Madagaskar‘ – přesídlit na tento ostrov asi 4 miliony Židů. Pokyn k vypracování plánu dostal v roce 1940. Avšak technicky, organizačně ani politicky (Madagaskar patřil Francii) nebylo možné takovýto plán v praxi uskutečnit. Plán, při kterém

---

¹²¹ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 78.

¹²² Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 102-103.

se Eichmann chtěl stát podle autorky této práce ‚otčímem‘ svých Židů, a získat pro ně novou domovinu, rovněž ztroskotat.¹²³

Posledním řešením bylo, že Protektorát Čechy a Morava bude ‚junderein‘ a novou zemi zajistí nevlastní otec v Terezíně. Účelem Terezína bylo, Židy bud’ ‚udřít k smrti‘, anebo to byla vstupenka do Osvětimi.¹²⁴

Eichmann, obchodník se smrtí, sloužící mu ke kariéernímu úspěchu, prožíval zlaté časy do roku 1939, kdy i jeho postihla válečná situace. V září vypukla válka a Hitlerova otevřenost k emigrační politice pozbyla konečné platnosti a nastartovala se politika „konečného řešení židovské otázky“. Skutečnost koncentračních táborů a vyhlazovacích ghett se neodvratně vynořovala. Válečné dění způsobilo, že v říjnu byl Eichmann odvelen do Berlína, aby zasedl „ve funkci šéfa říšského centra pro židovskou emigraci“.¹²⁵

Změna pracovního zařazení se vlivem války dostavila okamžitě. Bezpečnostní služba SS, kde Eichmann pracoval, se spojila s tajnou státní policií, tj. gestapem, v Hlavní úřad říšské bezpečnosti (RSHA). Eichmann se tak rázem ocitl v nejdůležitějším výkonném orgánu Hitlerovy nacistické Büroaschinerie.¹²⁶

Tak jako ztroskotaly Eichmannovy plány, rozpadával se i jeho důležitý úřední aparát vystěhovalecké politiky. Nacistické Německo nebylo schopno vystěhovat Židy mimo Evropu, čímž se hroutila i Eichmannova

---

¹²³ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 107.

¹²⁴ Tamtéž, s. 109-110.

¹²⁵ Srov.: „Válka vypukla v září 1939 a o měsíc později byl Eichmann povolán do Berlína, kde vystřídal Müllera ve funkci šéfa říšského centra pro židovskou emigraci. Před rokem by to znamenalo skutečné povýšení, nikoli však již v tehdejší situaci. Nikdo s jeho zkušeností si už nemohl myslet, že by židovskou otázku bylo možné řešit pomocí vynucených emigrací.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 92.

¹²⁶ Tamtéž, s. 94.

kariéra. Nicméně Eichmann byl učenlivý a ambiciózní, a tak se rychle stal 'odborníkem' v jiné oblasti.

„Na sklonku léta a na podzim 1941 nabrala Eichmannova pracovní dráha nečekaný směr. Vlivem bezvýchodné situace, v níž se ocitla nacistická židovská politika, se z odborníka na vystěhovalectví stal expert na masové vyvražďování a genocidu. Tento vývoj neprobíhal nutně logicky, vzdor opačnému vnějšímu zdání i následně vznesené obžalobě. To se ukázalo jako zlomový okamžik Eichmannova života, nastalo pouze proto, že 'židovská politika' v třetí říši nečekaně uvázla ve slepé uličce. SS se nepodařilo najít jinde místo. Novým 'znovuobjeveným rájem' mělo být dobyté Rusko. Heydrich spolupracoval na novém území pro Židy s Eichmannem.“¹²⁷

Historicky vzato, „konečné řešení židovské otázky“, o němž se Eichmann dozvěděl, mu oznámil Heydrich přibližně v srpnu 1941: „Vůdce dal příkaz Židy fyzicky zlikvidovat.“¹²⁸ Toto byl obecně platný zákon a Eichmann ve své pracovitosti nepolevil. Vzdal se ideje vytvořit židovský stát. Svoje „já“ definitivně obrátil. Z hrdiny se stal antihrdina. Skutečnost fyzické likvidace Židů přijal a stal se z něj odborník na smrtící transporty.

V říjnu 1941 s Vůdcovým rozkazem Eichmann mohl zorganizovat deportaci 20 000 říšských Židů a 5000 Romů do lodžského ghetta ve Vartské župě.¹²⁹ Za příkladné odvedení práce byl povýšen na „Obersturmbannführera“ (podplukovníka) SS. Eichmannova kariéra

---

¹²⁷ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 97.

¹²⁸ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 113.

¹²⁹ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 101.

dosahovala vrcholu. Jako jediný zaměstnanec v podřízeném stavu¹³⁰ měl právo řídit Vůdcem nařízenou celoevropskou genocidu Židů. „Eichmannovou hlavní předností byla zběhlost v řízení ‚přesunu obyvatel‘, a jak se vlna deportací spuštěná Hitlerem šířila, stával se pro Heydricha čím dál nepostradatelnějším.“¹³¹ Nepostradatelným byl nejen ve své době pro řízení ‚vlakových transportů‘, nýbrž i při rekonstrukci nacistických hrůz. Jeho výpovědi u jeruzalémského soudu osvětlily, jak genocida probíhala.¹³²

V životě Eichmanna byla významnou událostí konference ve Wannsee roku 1942.¹³³ Konference měla za cíl sjednotit úřední aparáty k praktické realizaci ‚konečného řešení‘. Přítomní veřejně projednávali navrhované likvidační postupy, tzn. jak bude probíhat genocida. Eichmann byl na konferenci v roli ‚tajemníka‘.¹³⁴

„Jak se vyjádřil později, pociťoval ‚uspokojení‘. Tento překvapivý pocit zdůvodnil mezi jiným tím, že o genocidě rozhodly ‚hlavy pomazané‘ režimu a on jako pouhý podřízený si mohl umýt ruce od veškeré zodpovědnosti.“¹³⁵

---

¹³⁰ Srov.: „Eichmann a jeho úřad sice možná představovali úzlový bod masového vyvražďování, Eichmannova role byla ale značně nadsazena. Jako vedoucí oddělení IV B 4 měl Eichmann pracovní zařazení a odpovídající pravomoci referenta. Referent ‚řeší většinu aktuálních záležitostí, jakmile politiku odsouhlasili jeho nadřízení‘. Dotyčný činitel je ‚hlavním technickým poradcem svého nadřízeného, obvykle ministra‘.“ Safrian, H. in Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 122.

¹³¹ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 101.

¹³² Srov.: „Eichmannovi aktivity v období mezi červencem 1941 a lednem 1942 se staly zásadní pro historiky snažící se dobrat vysvětlení, kdy a jak třetí říše zahájila genocidu.“ Tamtéž, s. 102.

¹³³ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 153.

¹³⁴ Tamtéž, s. 153.

¹³⁵ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 19.

Eichmann nekonal, on sledoval. Viděl, ale neslyšel. Arendtová po této konferenci jeho pozici na ‚krvavých záležitostech‘ přehodnotila. Z experta na ‚nucené emigrace‘ se stal odborník na ‚nucené evakuace‘. Od ‚vystěhování‘ přešel k ‚vyklízení‘. A pouhé ‚vyklízení‘ nemusí nutně znamenat ‚nést vinu‘.¹³⁶ Svému pracovnímu bytí dal Eichmann nový začátek.

„... přel se se všemi ostatními o čest být v čele těchto ‚krvavých záležitostí‘. V tom okamžiku jsem se cítil jako Pilát Pontský a uvědomoval si, že já osobně na tom žádnou vinu nenesu.“¹³⁷

Eichmann osobně do chodu událostí řízených poprav nikdy nezasahoval.¹³⁸ Řádění německých zabijáckých jednotek sledoval zpovzdálí. Přibližně však věděl, co se s životy Židů děje. Ještě před oficiálním sdělením Vůdce o novém nakládání s Židy, o vydání rozkazu trestu smrti, věděl, že ruští komunisté a polští nežádoucí Židé jsou vyhlazováni.¹³⁹ Důkazem je příklad polského ghetta Warthegau, kde byl na inspekci a tam osobně sledoval, jak pracují ‚plynovací nákladní automobily‘.¹⁴⁰

Ty pracovaly velmi uspokojivě, žádný Žid nevyšel z automobilu živ. Jak

---

¹³⁶ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 154.

¹³⁷ Tamtéž, s. 153.

¹³⁸ Srov.: „Eichmann toho opravdu moc neviděl. Nikdy nebyl bezprostředně přítomen hromadnému střílení.“ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 121.

¹³⁹ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 129.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 119.

tuto situaci prožíval, popsal u jeruzalémského soudu: „Uviděl jsem nejstrašnější obraz ve svém životě. Musel jsem zmizet.“¹⁴¹

„Ať už Eichmann plnil jakýkoli úkol, máme ucelené doklady o tom, jak na to, co viděl, reagoval. Prohlásil, že ho pohled na hromadné střílení a vraždění s použitím otravného plynu hluboce šokoval.“¹⁴²

Bruno Bettelheim toto označil za Eichmannův „Rubikon“. V momentě, kdy na vlastní oči spatřil vraždění, a neodvrátil se, už „pro Eichmanna nebylo návratu. Tehdy a tam se zřekl lidskosti a stal se pouhým nástrojem státu“.¹⁴³

Eichmann byl svědkem vraždění, ale i když věděl, co se děje, přesto si tyto zločiny proti lidskosti nechtěl připustit. Na určeném místě viděl zdálky strašlivý obraz těl, a přesto to jeho jednání neproměnilo. Tváří v tvář se s židovským člověkem nesetkal. Při výkonu práce se setkával pouze s čísly, anonymními jmény nebo mrtvými těly bez duše.

Když Eichmann řešil emigrační transporty Židů, jednoznačně pak musel zaujmout i nějaký postoj ke smrti, protože smrt se stala součástí jeho každodennosti. Vypověděl, že „vztah ke smrti se nutně změní, když člověk vidí mrtvé všude. Bylo nám úplně jedno, zda zahyneme dnes či zítra, a byly doby, kdy jsme proklínali ráno, že jsme se probudili a stále byli naživu“.¹⁴⁴

Smrt se stávala jevem každodenního přítomnění, které však Eichmannovu mysl nepřimělo k zamyšlení. Nemuselo se nutně jednat

---

¹⁴¹ Eichmann, A. in Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 119.

¹⁴² Sassenovy přepisy in Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 353.

¹⁴³ Bettelheim, B. in Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. tamtéž, s. 353.

¹⁴⁴ Eichmann, A. in Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 143.

o lhostejnost, spíše přivyknutí.¹⁴⁵ „Vlivem toho, že byl ustavičně ve styku s vyvražďovací mašinerií, přivykl masovému zabíjení.“¹⁴⁶ Dost možná, že si Eichmann na zabíjení kolem sebe zvykl i z pragmatických důvodů – aby tak i nadále mohl vykonávat svoji práci, řízení ,transportů čísel‘.

Na Eichmannově cestě za povýšením je důležité upozornit na jeden z faktorů, který mu obzvlášť pomohl. Jde o faktor spolupodílnictví Židů na smrti svých vlastních krajanů. „Kdyby Židé nepomáhali s administrativou, byl by ve všem naprostý chaos. Bylo by stěží možné, aby několik tisíc lidí zlikvidovalo statisíce osob.“¹⁴⁷ Arendtová byla celosvětově velmi tvrdě kritizována za odkrytí této skutečnosti. Skutečnosti, jakým způsobem se nacisty ustanovené židovské rady spolupodílely na transportu svých lidí přímo do koncentračních táborů. Tato informace rovněž pomohla postihnout realitu toho, jak se vůbec mohlo celoevropské masové vyvražďování uskutečnit.

Eichmannova oddanost Říši byla maximální. Oddanost ho naprosto uspokojovala, už se nebál ani smrti. Stál nad ní. Se svým životem byl spokojen. Od režimu se neodklonil ani v posledních dnech války. Naopak. Smrt pěti milionu Židů – s tímto vědomím by s radostí skočil i do hrobu.

„Vychloubavost byla Eichmannovou nectností, která ho přivedla do zkázy. Když svým lidem v posledních dnech války říkal: ‚S úsměvem skočím do hrobu, protože vědomí, že mám na svědomí pět milionů Židů‘ (případně ‚nepřátel Říše‘, jak podle vlastních prohlášení Židy vždy nazýval), ‚mi dává pocit velkého uspokojení‘, zase se jenom holedbal. Tuto

---

¹⁴⁵ Srov.: „I k vlastní smrti se tak člověk stane lhostejným.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 143.

¹⁴⁶ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 185.

¹⁴⁷ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 157.

pro něj osudnou větu opakoval ad nauseam každému, kdo mu byl ochoten naslouchat, dokonce ještě po dvanácti letech v Argentině.¹⁴⁸

Válečný stav, jenž začal být pro Německo v roce 1943 nepříznivý, měl neblahý dopad i na Eichmannovu kariéru, neboť ‚problém Židé‘ se už neřešil vystěhováním, nýbrž vyhlazováním a jeho úřad, který se jako jediný zabýval tímto ‚protivníkem‘, začal pozbývat na důležitosti. Eichmann tak přestával splňovat účel, pro který byl stvořen.

V únoru 1945, kdy už bylo jasné, že Německo směřuje k porážce, dostal nařízení vrátit se z Maďarska zpět do Berlína. Byl „přeložen do zcela nevýznamného referátu, který se zabýval ‚bojem proti církvím‘, o němž Eichmann vůbec nic nevěděl“.¹⁴⁹

Eichmanna zastihla skutečnost války až na samém konci blížící se porážky. Bombardování se ho dotklo v kanceláři. Své jednání okamžitě přizpůsobil válečnému dění. Válka a bombardování Berlína rychle měnily jeho pracovní profesi. Nedůležitý úředník se měnil ve válečného hrdinu, jenž by se – dle jeho vlastních slov – postavil sám proti všem a zachraňoval ten nejposlednější kus berlínské země.¹⁵⁰

V dubnu 1945 pronesl Eichmann ‚řeč na rozloučenou‘. V ní nelituje ničeho a je připraven zemřít pro třetí říši:

„Řeč na rozloučenou‘ pronesl ke svým mužům v Kurfürstenstrasse 116. Tehdy se vyjádřil, že svých skutků vůbec nelituje. Jak uvedl Wisliceny: ‚Prohlásil, že pocit, že má na svědomí pět milionů Židů, ho naplňuje tak neobyčejným uspokojením, že půjde na smrt s úsměvem!‘ Eichmann

---

¹⁴⁸ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 66.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 199.

¹⁵⁰ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 192.

to ve své výpovědi zaznamenané o nějakých dvanáct let později na magnetofonový pásek podal obdobně: ‚vzhledem k tomu, že válka je nyní definitivně prohraná a nic už nelze zachránit, já sám se těším na boj o Berlín – znal jsem svůj obranný systém, jehož část byla velmi důmyslně vyřešena, a nic víc už mě na světě nezajímalo než bojovat do posledního dechu

a myslet jen na to, že v boji najdu smrt. V této válce padly miliony německých žen, dětí a starců, miliony vojáků, protože Německo po pět let napadaly miliony nepřátel a miliony nepřátel byly také pobity. Odhaduji, že válka stála život pět milionů Židů. Nyní je po všem, Říše je ztracena a jeli všemu konec, i já sám půjdu na smrt‘.¹⁵¹

Plán, jak hrdinsky ubránit Berlín, Eichmann nenaplnil. Berlín musel opustit, protože byl pracovníčně vyslán do Terezína a zpět se už nevrátil. Rudá armáda zablokovala všechny cesty a on skončil v Alt-Azssee v Rakousku. Tam se setkal s uprchlým Kaltenbrunnerem.

Eichmann dostal poslední úkol. Měl zorganizovat vojenskou jednotku určenou pro ‚partyzánský boj v rakouských horách‘.¹⁵² Poslední úkol však nemohl splnit. Himmler mu následně nařídil, aby partyzánská jednotka nepoužila zbraní.¹⁵³ Stále věřil, že se židovská politika znovuobnoví a ‚transporty čísel‘ budou pokračovat.

---

¹⁵¹ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 194.

¹⁵² Tamtéž, s. 308.

¹⁵³ Srov.: ‚Šance zemřít v Berlíně hrdinskou smrtí však Eichmannovi přána nebyla. Himmler přikázal evakuovat 1000 až 1200 prominentních Židů z Terezína do tyrolských hor, kde měli být drženi jako rukojmí v ‚alpském táboře‘, který měla SS připravit jako svou poslední baštu. Eichmann tvrdil, že příkaz přišel nevhod a nepříjemně mu překazil plány, protože se ‚těšil na bitvu o Berlín‘. Eichmann vzpomínal: ‚Byl to prospěšný úkol a já se do něj vrhl se svou někdejší vervou.‘ Jeho partyzánský oddíl se rozutekl. Přes veškeré sny o hrdinství se Eichmann zachoval přesně tak jako ostatní esesmani. Vzpomínal na to typicky ztrápeným, sebeospravedlňujícím způsobem hraničícím s absurditou: ‚Zmizel jsem do té míry, že jsem všem nevykládal, kdo jsem.‘“ Tamtéž, s. 194-195.

Po skončení války v roce 1945 se otřesený Eichmann uchýlil ke skrývání a útěku. Společně se svým pobočníkem Jänischem se vydal na útěk

se změněnou identitou.¹⁵⁴ Jejich pravou totožnost díky velké obezřetnosti nikdo z vyslychajících v zajateckých táborech nezjistil. Od rodiny se absolutně odloučil. Na čtyři roky se z něj stal dřevorubec Otto Henniger skrytý u Hamburku. Odtud se pomocí „tajné organizace veteránů SS ODESSA“ tajně přesídlil do Itálie, kde žil pod jménem Richard Klement a s pomocí františkánského kněze odcestoval na počátku roku 1950 do Buenos Aires. Později za ním přijela i manželka s dětmi. V Argentině žil chudě, ale poklidně až do roku 1960, kdy ho unesla izraelská tajná služba Mosad a předala jej jeruzalemskému soudu.¹⁵⁵

---

¹⁵⁴ Srov.: „Eichmann zažíval otřes. Žil jsem v jakémisi stavu šoku. Když se pak nakonec všechno zhroutilo, ztratil jsem chuť do života. V té době mi bylo prakticky všechno jedno, i kdyby mě třeba postavili ke zdi. Žil dál, se svým pobočníkem, nadporučíkem SS Rudolfem Jänischem oblékli nové šaty a vyrazili po cestě za životem, ve kterém je nikdo neznal. S Jänischem putovali po různých záchytných táborech, kde měnili své identity.“ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 200.

¹⁵⁵ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 310-314.

4. Péče o duši: Arendtová versus Eichmann

Třetí kapitola, biografický příběh, poukázal na paideiu moderního člověka (Eichmanna) – profesní postup a společenské postavení, jakési nejdůležitější pravidlo rodinného protokolu.

Tato kapitola chce především tematizovat eichmannovskou podobu péče o duši – její deformaci v neustálém střetávání s banálním zlem, a bude proto vycházet i z poznatků předešlé kapitoly – Eichmannova života.

Ve střetávání s banálním zlem se tato kapitola pokusí zachytit jak význam banálního zla, kterému může být rozuměno jako neochotě přemýšlet, názorové apatii a odosobněnosti, tak i možnou deformaci péče o duši.

Svoji péči o duši deformoval Eichmann propadáváním ‚hořkému osudu‘ na zemi, ‚zlé sudičce‘. Jeho ‚pokladem‘ byl především pragmatický zájem v povolání nacisty.

K židovské otázce přistupoval Eichmann pragmaticky. Jeden z poznatků v jeho biografickém příběhu je, že se stavěl do role jakéhosi nevlastního otce Židů, který dělal vše pro to, aby Židé našli svůj nový domov mimo Evropu.

Před jeruzalémským soudem se hájil slovy: „Nejsem netvor, za kterého mě pokládají. Jsem obětí omylu. Jsem z hloubi duše přesvědčen, že tady musím pykat za druhé.“¹⁵⁶

Sám sobě rozuměl jako člověku, který musel nezvratně trpět. Svým nevlastním otcovstvím se obětoval pro ‚životy‘ druhých. Na ‚konečném řešení židovské otázky‘ pracoval úporně až do samého konce, do vydání posledního nacistického příkazu. Dal dokonce najevo, že jeho oběť pro

---

¹⁵⁶ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 322.

židovský národ by byla dvojnásobná. Obětoval by se i pro německý národ. Chtěl se „veřejně oběsit, aby sejmul břemeno viny z německé mládeže.“¹⁵⁷ Neustále se vracel k sebeobětování. Byl oddaným zaměstnancem, pro kterého patřilo povýšení za odvedenou práci pouze ke služebním zvyklostem.¹⁵⁸ I když na pracovním žebříčku stoupal a veřejně byl velmi aktivním nacistou, za svoji loajalitu platil daň pseudo-oběti. Eichmann dal svou existenci, svoji duši a tělo Vůdci. Chtěl a musel se obětovat pro stát, vzdát se svébytnosti.

Cesarani ale usuzuje, že svou obět' a hrdinství pouze předstíral a dokud by nečelil nevyhnutelné volbě, nikdy by se neobětoval.¹⁵⁹

Eichmann popřel, že by propadal fanatismu. Naopak, to, co konal, bylo normální. Nikdo ho nekáral ani se neozýval proti politice, kterou prováděl. Nikdy nikoho nezabil. Také při výslechu u soudu nikdy úmyslně nelhal, jen se prostě uřekl. Zakončil tvrzením, že se vždycky snažil žít eticky, ale: „Stát mi bránil podle této zásady žít. Musel jsem se přeorientovat z etické jednoty na různorodou morálku. Musel jsem se podvolit převráceným hodnotám, které předepisoval stát.“ (...) „Nejsem zrůda, jaká se ze mě dělá. Jsem obět' chybného úsudku.“¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 325.

¹⁵⁸ Srov.: „Eichmann vylíčil svůj vzestup v rámci SD, vyznamenání, která si při každém povýšení vysloužil, však prohlásil za pouhou služební formalitu. Udělené pochvaly doopravdy nevypovídaly o horlivosti ani ‚tvrdomsti‘.“ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 268.

¹⁵⁹ „Když Eichmann osaměl, propadl zoufalství a uvažoval o sebevraždě.“ Když řešil, jak sehnat potřebný materiál k činu, „když řešil tyto typické otázky, zvedla se mu nálada, myslel na rodinu a umiňoval si, že vytrvá. Vzdor svému předstíranému hrdinství Eichmann nebyl typ, který by se obětoval na bojišti nebo si sáhl na život, rýsovala-li se naděje na přežití.“ Iae, s. 58 n, 426 n in Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 201.

¹⁶⁰ Tae, sv. 5, s. 2216 n in Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 303.

V závěrečném proslovu doznává:

„Lituji vyhlazovacích aktivit proti Židům nařízených tehdejšími německými vůdci a odsuzuji je. Já sám ale nemohl překročit svůj stín. Byl jsem pouze nástroj v rukou silnějších mocností i větších sil a neúprosného osudu.“¹⁶¹

Rozsudek poprav y u jeruzalémského soudu byl jen završením jeho životní tragédie, smůly, kterou mu vepsal osud („sudičky“) do životní cesty. Takto Eichmann rozuměl svému životu. Ve svém proslovu se před vykonáním rozsudku vracel na počátek kariéry. Vracel se na počátek svých pracovních začátků, kdy se před vstupem do SS vzdal víry v Boha. Vina či jakékoliv zamyšlení se nad smrtí milionů Židů poslední proslov neobsahoval. Zamýšlet se u něj nebylo možné, protože jeho mysl pracovala především na vysídlení Židů mimo Evropu, nezaobíral se otázkou dobrého a zlého. „Nikdy ale naplno neprojevil lítost. Jeho závěrečné ‚paměti‘ se hemží sebe ospravedlňováním a zmínkami o moci světového Židovstva. Eichmann se to naučil tak dobře, že nikdy nedokázal pochopit, že jednal špatně.“¹⁶²

Svoji životní cestu posvětil a zároveň zatemnil opět jednoduchým rčením, „ať žije!“. Ať žije země, která plnila jeho poslání kariéristy (Německo, Rakousko), ať žije země, která byla útočištěm pro skrývající se nacisty (Argentina).¹⁶³

---

¹⁶¹ Eichmann, A. in Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 275.

¹⁶² Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, op. cit., s. 354.

¹⁶³ Srov.: „Začal emfatickým prohlášením, že je Gottgläubiger. Chtěl tak vyjádřit obvyklým nacistickým způsobem, že není křesťanem a nevěří v posmrtný život. Pak pokračoval: ‚Za krátký čas, pánové, se všichni znovu setkáme. Takový je úděl všech lidí. Ať žije

Je velmi těžké, spíše nemožné, najít za těmito odříkávajícími klišé skutečného Eichmanna, tedy takového, který by mohl odkázat ‚dědictví‘ vycházející ze svého příběhu, z ‚já‘ jakožto autonomního a nezávislého subjektu, podobnému arendtovskému pečujícímu ‚já‘.

4.1. Deformace péče o duši typem banálního zla

K problému banálního zla nejprve promluví samotná Arendtová:

„Když jsem před několika lety psala reportáž o procesu s Eichmannem v Jeruzalémě, hovořila jsem o ‚banalitě zla‘ a nemínila jsem tím žádnou teorii nebo nauku, nýbrž něco zcela konkrétního – fenomén zločinů spáchaných v obrovském rozsahu, které nebylo možné dopodrobna objasnit na základě špatnosti, patologičnosti či ideologického přesvědčení jednajícího, jehož snad jen jedinou osobní zvláštní byla mimořádná povrchnost.“¹⁶⁴

K porozumění původu, jak došlo k zavedení termínu banálního zla, se zopakuje nejdříve Arendtové myšlenka o obyčejnosti, její názor, že Eichmann spáchal genocidní činy jako obyčejný pracující občan bez vysokoškolského vzdělání, jako muž bez charisma, bez předem nabytého mocenského vlivu.¹⁶⁵

Německo! Ať žije Argentina! Ať žije Rakousko! Nikdy na ně nezapomenu.‘ Tváří v tvář smrti se mu vybavilo klišé, které se používá při proslovech na pohřbu.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 326.

¹⁶⁴ Arendtová, H., *Myšlení a úvahy o morálce: přednáška. Reflexe* č. 19. 1998.

¹⁶⁵ Srov.: „Velcí politickí zločinci musia byť odhalení a obzvlášť vystavení na posmech. Nie sú to predovšetkým veľkí politickí zločinci, ale páchatelia veľkých politických zločinov, čo je čosi celkom iné.“ Brecht, B. in Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 380.

Prvotní původ termínu banálního zla lze nalézt u Arendtové druhého manžela, H. Blüchera, jenž toto zlo nejdříve nazval 'fenomémem povrchnosti'. Ten Arendtovou později přivedl k termínu a fenoménu „banality zla“.¹⁶⁶ Blücherovo chápání Eichmanna jako „malého člověka, který se před celým světem vychloubá svoji minulostí“, mu později potvrdil spisovatel Bertolt Brecht, který mluvil o Hitlerovi jako o komicky malém člověku, jenž jako „malý lump“ spáchal velké zločiny jen proto, že dostal velkou moc.¹⁶⁷ Brecht i Blücher ukázali Arendtové pohled na zlo, které se rodí z nenápadnosti. I z tohoto důvodu se u Arendtové v průběhu soudního procesu mísily pocity hněvu a sklíčenosti. „Celá věc je stinknormal (odporně normální), nepopsatelně podřadná a odporná.“¹⁶⁸ Arendtová jednou provždy oblékla Eichmannovy činy do šatu ‚banality‘.

Eichmann svou individualitu sloučil s ideologií nacistického režimu. Arendtová se ptá: „Stojí Eichmann před soudem jako likvidátor lidských bytostí, nebo jako ničitel kultury?“¹⁶⁹ Eichmann se s přímým vražděním Židů setkával zřídka, pouze zpovzdálí. Setkával se s těly bez

---

¹⁶⁶ „zlo banální – termín zavedený Hannah Arendtovou v souvislosti s procesem vedeným proti nacistickému válečnému zločinci Adolfu Eichmannovi a označující vědomé odpoutání zlého činu od jeho původního skutečného významu a jeho proměnu ve všední, rutinní akt. Arendtová vysvětlila Eichmannovu neschopnost pochopit podstatu způsobeného zla, jeho subjektivní pocit neviny, tím, že nebyl schopen vnímat, představit si cokoliv z perspektivy jiného člověka. Banalizace zla probíhá tím, že: 1. konkrétní lidská bytost je proměněna v představitele druhu, který je prohlášen za méněcenný; 2. člověk je proměněn v součást byrokratické mašinerie (mění se v položku, číslo); 3. manipulace s druhým člověkem je prováděna jako každodenní, všední aktivita podle přesně stanovených, „racionálních“ pravidel. Z.b. takto jasně souvisí s moderními ideol. systémy a s byrokratickou racionalizací soudobého světa. Ačkoliv termín z.b. byl použit v kontextu genocidy Židů, je dnes aktuální také tím, že probíhají procesy banalizace agresivity, násilí a zla v kontextu velkoměstského životního způsobu a prostřednictvím masových médií.“ Nešpor, Z. *Sociologická encyklopedie*. 2017. [online]. [Cit. 1.5.2022]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Zlo_ban%C3%A1ln%C3%AD

¹⁶⁷ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k světu, 2. díl*, Bratislava: Agora, 2005, s. 380.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 381.

¹⁶⁹ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 131.

persony. Svůj pracovní ani osobní svět nesdílel s druhými lidmi, kteří by mu ukazovali neobyčejnost života. Neznal jiný obraz světa než Vůdcovu ideologii. Vystává tedy otázka, zdali páchaní zločinů proti Židům, z nichž byl před jeruzalémským soudem obviněn, vůbec rozuměl. Jeho pojetí dobra totiž neodpovídalo pojetí jeruzalémského dobra s lidskou tváří.

Arendtová popisuje Eichmanna jako člověka, jehož rozum absentoval v reálném životě. A k jednotě rozumu a myšlení chyběla přítomnost aktivní mysli. Kdyby nechyběl mentální pohyb, myšlení by jistě poznávalo osobnost druhého a rozum by byl schopen poznat i neobyčejné, výjimečné přátelství, které by poukázalo na výjimečnost života. Eichmannovi chyběla přímá

a osobní konfrontace s tváří druhého člověka, tj. čím více se vzdaloval od tváří obětí, tím blíže měl k jejich smrti.¹⁷⁰ Takto svoji lidskost zdeformoval a k péči o duši nebyl ochoten, ale ani schopen.

4.2. Péče o duši na příkladu Eichmannova osobního života

Eichmannův unikát, „symbol 20. století, nacistického režimu a genocidy, kterou tento systém páchal na Židech, jako by zosobňoval všechny vykonavatele nacistické genocidy“.¹⁷¹ Jako by to byla jeho životní role a „v konečném řešení“ se stal klíčem ke vstupu do nacistického světa.

Dle Cesaraniho i Arendtové byl Eichmann ztělesněním nacistické kultury a určitým úhlem pohledu představoval obráceného hrdinu nacistických dějin, jenž trpěl nespravedlivou obžalobou, která ho dle jeho přesvědčení nedokázala jasně usvědčit z toho, že by alespoň jednomu

---

¹⁷⁰ Srov.: „(...) rozsah odpovědnosti vzrůstá, čím více se vzdalujeme od toho, kdo sám uvádí do pohybu smrtící zbraň.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 321.

¹⁷¹ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 9.

z milionu pomohl ke smrti vlastní rukou.¹⁷² Zdá se, že Eichmann se navíc nechtěl až do konce svého života skrývat. Jelikož se mu v Argentině pracovní nedařilo, nezastával žádnou významnější pracovní pozici a „nudil se“,¹⁷³ toužil nejspíše po odhalení. Chtěl mít výsostné postavení ve společnosti. Chtěl se stát hlavním nacistickým hrdinou. Arendtová ve své *Zprávě* pravidelně vyzdvihuje jeho potřebu „vychloubání se“.¹⁷⁴ „Eichmannova potřeba silných slov vedla i k jeho zatčení – Měl už toho dost, být anonymním tulákem mezi světy.“¹⁷⁵

Eichmann se nakonec díky Arendtové stal hvězdou světového formátu, byť negativní. Veřejně přispěla k oslavující nesmrtelnosti Eichmannových činů, jenž si svou nesmrtelnost zajistil sám v politické haně. Cesarani dodává, že Arendtová takto svojí *Zprávou* Eichmanna notně zmytologizovala.¹⁷⁶

Cesaraniho kritika Arendtové je však dle mínění autorky této práce chybná. Mytický – jakožto předem daný obraz Eichmanna – který Arendtová zasadila do své koncepce totalitarismu, nelze zaměňovat se skutečností genocidních činů, o jejichž objasnění Arendtové ve *Zprávě* šlo. Cílem Arendtové nebylo vytvořit o Eichmannových činech a jeho osobnosti historický obraz. Nepsala umělecké dílo. Naopak, detailně

---

¹⁷² Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 35.

¹⁷³ Tamtéž, s. 67.

¹⁷⁴ Srov.: „Stejně pustě se chvástal, když tvrdil, že ‚vynalezl‘ systém ghett nebo že se v něm ‚zrodila myšlenka‘ vyvézt všechny evropské Židy na Madagaskar.“ Tamtéž, s. 66.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 67.

¹⁷⁶ Srov.: „Arendtové vyličení Eichmanna vědce a intelektuály hluboce ovlivnilo. Uchvátilo je tvrzení o jeho obyčejnosti vyjádřené termínem ‚banalita zla‘. Arendtová ovšem vypočetila Eichmanna způsobem, který byl do značné míry předem daný a mytologický. Zasadila ho do vlastní teorie totalitarismu, o níž pojednala ve své první zásadní knize. Chtěla v Jeruzalémě najít typ člověka, kterého podle jejího mínění totalitární systém potřeboval k realizaci své nelidské politiky. Eichmann se stal typickým představitelem totalitarismu.“ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 12.

zkoumala způsob organizace těchto masových genocidních transportů, které Eichmann prováděl.

Eichmann se prostřednictvím Arendtové ukazuje jako jeden z nástrojů totalitní vlády, jako služebník. Ukazuje se, jak banalita rodí totalitu. Arendtová zasadila Eichmanna do politického systému, jenž odpovídal době, v níž žil. Propojení rozměru nacistického režimu s typem totalitární vlády jí umožnilo originálně ztvárnit osobnost Eichmanna jako jeho představitele.

Hlavním rysem ‚negativního hrdiny‘ holokaustu se stalo ‚banální zlo‘. Eichmann jako ‚typický představitel totalitarismu‘ ztělesnil totalitní postupy skrze své činy.

H. Arendtová ztvárnila Eichmanna nikoli jako vraždící mašinerii s hlavním atributem zla, nýbrž jako normálního člověka, jednoho z mnoha nenápadných občanů. „To, co udělal, se stalo zločinem až dodatečně. On byl vždy občanem dbalých zákonů. A Hitlerovy rozkazy, které co nejlépe plnil, přece v třetí říši měly ‚platnost zákona‘.“¹⁷⁷ Jeho oddanost Vůdci banalizovalo naprosto vše, co se Židům dělo. Soustředí-li se oddaný pracovník pouze na úkoly od Vůdce, to ostatní již není důležité. Eichmann, svou myslí a duší naprosto podřízen autoritě Vůdce, byl ve své úřednické práci odosobněný od druhých lidí natolik, že mohl pracovat na smrtících vlakových transportech. Eichmannovým osobním zájmem nebylo Židy usmrcovat. On pouze plnil strategii přesunu ‚lidského zboží‘. Jeho odpověď na otázku po svědomí za „násilnický antisemitismus strany SS“ bylo přísloví: „Žádná kaše se nejlépe vaří, jak se uvaří.“¹⁷⁸

---

¹⁷⁷ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 37.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 55.

Eichmann Židy na cestu smrti neposílal, on zajišťoval přesun do ‚nové země‘, později do koncentračních táborů. Na plnění pracovních úkolů není nic abnormálního. I „půl tuctu psychiatrů došlo k názoru, že Eichmann je ‚normální‘.“¹⁷⁹

Normální byly u oddaného pracovníka i rčení, jimiž vyjadřoval své názory a postoje. V jeho jazyku se stávala tato rčení nejvlastnějšími ustavujícími charakterovými rysy pro jeho osobnost.

„Bylo příznačné, ani jedinou frází, která mu v té či jiné situaci dodávala ‚pocit povznesení‘, Eichmann nezapomněl. Kdykoli se soudci při křížovém výslechu snažili apelovat na jeho svědomí, setkávali se v první řadě právě s tímto ‚povznesením‘. Ukázalo se, že obžalovaný měl připraveno speciální povznášející klišé pro každý úsek svého života, na vše, co kdy dělal.“¹⁸⁰

Arendtová poukázala na fakt, že Eichmann nepromýšlel své výroky. Jeho výroky jej ‚povznášely‘.¹⁸¹ Toto ‚povznášení‘ vycházející z málomluvných rčení, „klišé“, jimiž jako by Eichmann zakrýval své neúspěchy, které chtěl obrátit v činy, jež jsou hodny hrdiny.

Arendtová, která analyzovala Eichmannovu řeč, soudila, že trpěl ‚lehkou afází‘.¹⁸² Je možné se ale též domnívat, že jeho zvláštní řeč, plná málomluvných rčení, která zbytněla do charakterových rysů jeho

---

¹⁷⁹ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 39.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 75.

¹⁸¹ Srov.: „Eichmanna ani ve snu nenapadlo, že by mohl být nějaký rozpor mezi obratem ‚s úsměvem skočím do vlastního hrobu‘, který zněl přiměřeně na konci války, a jeho pozdější, stejně radostně projevovanou ochotou ‚veřejně se oběsit jako odstrašující příklad pro antisemity celého světa‘.“ Tamtéž, s. 75.

¹⁸² Srov.: „Zřejmě šlo o lehkou afázii –, a omlouval se: ‚Mou jedinou řečí je úřední jazyk‘. Eichmann přijal tento způsob vyjadřování za svůj, protože od mládí prostě nebyl s to sestavit jedinou větu, která by nebyla klišé.“ Tamtéž, s. 68.

úřednického já, znamenala, že používal nový typ úředního jazyka, který se utvořil v době nacistického režimu. Základní stavební jednotku úředního jazyka v nacistickém Německu pojmenovává Arendtová jako ‚jazykové směrnice‘, ‚kódovací jazyk‘, kterým zakrýval ve veškerých písemnostech hroznou skutečnost vraždění:

„Kódovým označením pro zabíjení bylo ‚konečné řešení‘, ‚vysídlování‘ (Aussiedlung) a ‚zvláštní zacházení‘ (Sonderbehandlung). Pro deportace ‚změna bydliště‘ nebo ‚vraždit‘ se nahradilo obratem ‚udělit smrt z milosti‘.“¹⁸³

Jazykové směrnice mohly Eichmannovi pomoci k rozvoji jeho vlastní rétoriky při umění řečnického kliše. Nově nabytá rétorika upevňovala odosobnění od skutečnosti vraždění Židů. Účel byrokratické mluvy byl podřízen pracovním cílům – usmrtit co nejvíce lidí. Eichmann, obrácený hrdina, tak nikdy, ani před soudem nemusel odhalit svou pravou tvář, protože ji neodhalil ani sám před sebou. Arendtová o něm říká, že kolikrát nerozuměl položeným otázkám, protože zaměňoval význam slov.¹⁸⁴

Vůdce jistě byl pro Eichmanna v jeho politické existenci životním vzorem. Eichmann měl naléhavý důvod, proč svou osobnost podřizoval Vůdcově autoritě, nad níž už žádná jiná nestála. Arendtová o tomto důvodu mluví následující:

---

¹⁸³ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s.115, 147.

¹⁸⁴ Srov.: „Když se Eichmanna při policejním výslechu dotázali, zda direktiva ‚zabránit zbytečným tvrdostem‘ nezněla ironicky tváří v tvář skutečnosti, že údělem těchto lidí byla tak jako tak jistá smrt, vůbec otázce nerozuměl. Tak pevně v něm bylo zakotveno přesvědčení, že neodpustitelným hříchem není vraždit, ale pouze způsobit zbytečnou bolest.“ Tamtéž, s. 147.

„Ten ovšem rozhodně nelze charakterizovat jako nenávistný fanatismus. Spíše to byl Eichmannův ryzí, ‚bezmezný a nezřízený obdiv k Hitlerovi‘ (jak se vyjádřil jeden ze svědků obhajoby), obdiv pro onoho muže, který to dotáhl ‚z kaprála až na říšského kancléře‘.“¹⁸⁵

Příčinou ‚nezřízeného obdivu k Hitlerovi‘ byl nejspíše kariérní úspěch, jenž Eichmann sledoval, protože nejvyššího úspěchu dosáhl právě Hitler. O jiném motivu Arendtová nemluví.¹⁸⁶

Eichmann svou svébytnost podřizoval kromě obdivu k Hitlerovi i úctě vůči zákonům třetí říše, neboť chtěl „zůstat občanem, který ctí zákon třetí říše i ve chvíli, kdy tento stát už byl v troskách“.¹⁸⁷ Eichmann, kterému osud nedopřál být hlavním řídícím, byl pouze jedním z mnoha. Byl, jak se narodil, občanem třetí říše, který plnil její zákony postavené dle nejvyššího, Vůdce. „Ve třetí říši měla Vůdcova slova ‚sílu zákona‘.“ Avšak po Hitlerově pádu „zákona země“ už neexistoval, a on, jak zdůrazňoval, se již necítil vázán přísahou. Neboť přísaha hovořila pouze o věrnosti Hitlerovi a nikoli Německu.“¹⁸⁸

Eichmann se jako občan nemusel podílet na vraždící mašinérii. Mohl se stát tajně záškodným, anebo ze svého postu mohl odejít. V případě nesouhlasu s politikou ‚junderein‘ mohl požádat o přeřazení či propuštění bez strachu o život, avšak on tak neučinil. „Nelze nalézt jediný případ, kdy by nějaký příslušník SS byl odsouzen k smrti za neuposlechnutí příkazu

---

¹⁸⁵ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá Fronta, 1995, s. 201.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 360.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 71.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 199-201.

zúčastnit se poprav.“¹⁸⁹ Eichmann naopak hlásal nikoli morální vzpouru, nýbrž oddanost zaměstnance bez výhrad.

„Eichmann jednou nečekaně a s velkým důrazem prohlásil, že po celý život žil v souladu s Kantovými morálními zásadami, zvláště s Kantovým pojetím povinnosti. Vzhledem k okolnostem to znělo jako nehoráznost, neboť Kantova morální filosofie se opírá především o lidskou schopnost úsudku a slepou poslušnost vylučuje. (...) A k všeobecnému překvapení se Eichmann vytasil s celkem přesnou definicí kategorického imperativu: ‚Svou narážkou na Kanta jsem měl na mysli, že princip mého chtění musí vždy být takový, aby se mohl stát principem obecně platných zákonů.‘“¹⁹⁰

Při konání povinnosti obrátil Eichmann Kantův imperativ na Eichmannův imperativ: „Jednej tak, aby sis mohl být jist, že kdyby o tvém konání věděl Vůdce, vyslovil by s ním souhlas.“¹⁹¹ Arendtová uvádí, že ve chvíli, kdy mu bylo uloženo realizovat ‚konečné řešení‘, uvědomil si, že nebude moci dále naplňovat Kantův kategorický imperativ povinnosti¹⁹²: „Jednej jen podle té maximy, u níž můžeš zároveň chtít, aby se stala obecným zákonem“.¹⁹³ Nad Kantův imperativ tak Eichmann postavil Eichmannův imperativ – ‚zákon země‘,¹⁹⁴ jímž se řídil v době nacistického režimu.

---

¹⁸⁹ Jäger, H. in Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 124.

¹⁹⁰ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 183.

¹⁹¹ Tamtéž, s. 184.

¹⁹² Tamtéž, s. 183.

¹⁹³ Kant, I., *Základy metafyziky mravů*, Praha: OIKOYMENH, 2014, s. 40.

¹⁹⁴ Srov.: „Sílou zákona byla Vůdcova slova.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 201.

Platnost Eichmannova imperativu – ‚Zákona země‘ se zhroutila poté, co se zhroutilo nacistické Německo. Hitler byl mrtev, celá třetí říše byla mrtvá. Byl ale rovněž mrtev i úředník, jenž toužil po společenském uplatnění.

Eichmann jako zaměstnanec bez výhrad na jeruzalémském procesu nikdy nemohl podle Arendtové odpovědět na otázky morálky,¹⁹⁵ tak jak si to žádal jeruzalémský soud. Arendtová u Eichmanna hledala jeho svébytnost, která však byla ukryta pod šatem úřední neosobnosti.¹⁹⁶

Eichmann byl byrokrat, který od stolu zajišťoval logistiku hromadného vraždění. Úkolem jeho myšlení tedy nebylo přemítat o dobrém a zlém, nebyl úkolován přemýšlet o realitě životů Židů versus nacistické ideologii.

Nezjišťoval, jak být hrdinou, aniž by zabíjel. Být pravým hrdinou, morálně se orientovat, musel by chtít svou duší participovat na okolním světě s druhými lidmi podobně jako Arendtová. Tvořit s nimi vzájemné vztahy a takto narušit své odosobnění od druhých lidí. Hrdinsky změnit v mysli nacistický svět. Vyjít z něj, a naopak vejít do jedinečnosti svého dobrého „já“ a žít svůj vlastní příběh s dobrým koncem. Historická osobnost A. Eichmanna se v deformaci svojí péče o duši stala negativním hrdinou. Eichmannovská podoba péče o duši se ukazuje v jeho odosobněnosti a pseudo-oběti jako nepečující „já“.

---

¹⁹⁵ Srov.: „Eichmann v Jeruzaleme nemohol uspokojit túto veľkú potrebu morálky.“ Bruehlová-Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 415.

¹⁹⁶ Srov.: „Arendtová zaznamenala Eichmannov príbeh, pričom poukázala na jeho byrokratickú mentalitu a jeho chvastúnske vyhlásenie, že ‚úradný jazyk je mojím jediným jazykom‘, a súdila, že je neschopný rozlišovať pravdivé od nepravdivého.“ Tamtéž, s. 388.

5. Eichmann jako neosobní úředník Vůdce aneb Moderna bez závěti

Eichmannovská podoba péče o duši jako nepečujícího „já“ uzavírá osobnost před vnitřním dialogem, odděluje ji od své duše. Eichmann, odosobněný od světa druhých lidí, nebyl ochoten rozvíjet své lidské „já“. V Arendtové *Zprávě* a ve výkladu této práce vystupuje Eichmann jako člověk bez platónského tázání – jako ‚byrokrat‘, Vůdcův úředník, který mohl masové vraždění Židů páchat jen díky ‚gigantickému byrokratickému aparátu‘, jenž takto označil jeruzalémský soud.

Arendtová pečlivě zkoumala vnitřní strukturu tohoto aparátu. Eichmanna nahlížela coby byrokrata, odosobněného od světa druhých lidí, který nebyl ochoten rozvíjet své lidské „já“, který žil v totalitním systému, jenž jako svůj hlavní nástroj v šatu úřední neosobnosti, v zájmu kolektivního blaha plně rozvinul neosobní byrokratické panství „Nikoho“.

„Ve společnosti právě nikdo nepanuje či nevládne, ale tento ‚Nikdo‘, totiž hypotetická jednotnost ekonomického společenského zájmu vládne neméně despoticky, přestože není vázán na žádnou osobu. Fenomén panování tohoto ‚Nikoho‘ známe až příliš dobře z té ‚nejspolečensnější‘ ze všech státních forem, totiž z byrokracie.¹⁹⁷

V drakonické vládě „Nikoho“ občan nejedná, pouze se nereflektovaně chová a poslouchá. A mysl spí. Je důležité, aby občan ani jednat nezačal, aby se nestal nepřijatelnou společenskou anomálií.¹⁹⁸ Smyslem totalitní

---

¹⁹⁷ Arendtová, H., *Vita activa, neboli, O činném životě*, Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 54.

¹⁹⁸ Srov.: „Rozhodující pro tento fenomén je, že společnost vylučuje jednání. Na místo jednání nastupuje chování ve svých rozličných formách, jež společnost očekává od všech

vlády je ovládat a jejím účelem je podle Arendtové vychovat podřízené ‚byrokratické funkcionáře‘ bez lidskosti.¹⁹⁹ Toto hledisko odosobněného byrokrata poukazuje touto poslední kapitolou na výsledek moderny bez ‚závěti‘ v nacistickém Německu. Na definitivně zformovanou osobnost typu Vůdcův úředník. Toto hledisko také objasňuje z velké míry Eichmannovo zabíjení Židů, tzv. ‚transporty čísel‘.

Židé získali status administrativních čísel. Na tomto základě tak již nebylo osobní a ani nelidské měnit administrativní čísla na nulu, tedy nulovat, coby cíl nacistického režimu.²⁰⁰ Chtěli tím snad nacisté takto sami sebe ochránit před pohledem do tváře utrpení, kterého byli sami původci? Eichmann sám uvádí, že když byl jednou přímým svědkem vyhlazování, nemohl tento pohled snést:

„Pak jsem jel za tím vozem a uviděl jsem dosud nejstrašnější obraz ve svém životě. Vůz najel k podlouhlé jámě, otevřeli zadní dveře a začali z něj vyhazovat mrtvolu, které vypadaly skoro jak živí lidé s vláčnými údy. Všechny je naházeli do jámy a pak jsem ještě viděl, jak nějaký civilista jim kleštěmi vytrhává zuby. A pak jsem to nevydržel a vypálil pryč. Skočil jsem do svého auta a mlčel jako zařezaný. Celé hodiny jsem pak seděl vedle svého řidiče a slovo jsem nepromluvil. Měl jsem toho dost. Byl jsem

---

svých členů a pro něž předepisuje nesčetná pravidla směřující k tomu, aby byl jednotlivec společensky normován, aby byl učiněn společensky způsobilým, a tak se zabránilo spontánnímu jednání, včetně vynikajících výkonů.“ Arendtová, H., *Vita activa, neboli, O činném životě*, Praha: OIKOYMENH, 2009, s. 55.

¹⁹⁹ Srov.: „Z hlediska politických a sociálních věd je ovšem důležité, že podstatou totalitní vlády – a snad to odpovídá povaze každé byrokracie – je vytvářet z lidí funkcionáře a pouhá kolečka v administrativní mašinerii a zbavovat je takto jejich lidskosti.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 362.

²⁰⁰ Srov.: „Obecně jde jen o počty – o počty vězňů, kteří musí naplnit transport. Každý pak doslova a do písmene reprezentuje jen svoje číslo. Na seznamu jsou vlastně napsána jenom tato čísla vězňů.“ Frankl, V., *A přesto říci životu ano*, Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, s. 15.

vyřízený. Víím už jen, že nějaký lékař v bílém plášti mi řekl, ať se podívám špehýrkou do nákladního auta, jak tam Židé ještě sedí. Odmítl jsem to. Musel jsem zmizet“.²⁰¹

Možná i z tohoto důvodu Eichmann raději setrval ve své kanceláři, daleko od křiku trpících.

Byrokratický úředník, který existuje bez péče o duši, neprovádí pracovně-existenční skok do neznáma, aby vyšel z omezené reality práce. Eichmannovo „já“ se nezabývalo tím, že ze zaměstnání odejde nebo že se stane nezaměstnaným. Poprvé ve svém životě našel pracovní pozici, kde se mohl cítit užitečný a platný. Poslouchal příkazy Vůdce a plnil své povinnosti, aniž by rozmýšlel nad tím, jakého to soukolí se stal vlastně součástí.

5.1. Banalita použitého jazyka a stylu

Eichmann oddělil realitu práce a realitu vraždění. Smysl svého jazyka podřídil nacistickému režimu a byrokraticky ho funkcionalizoval. Podřídil ho byrokratickému stylu řízení třetí říše. Užívaná úřední řeč pak měla vliv na rozumové uvažování, které již nebylo schopno přistoupit ani k vnitřnímu dialogu, ani k dialogu s druhými. Jak opakovaně zdůrazňuje Arendtová, Eichmann nebyl schopen myslet z perspektivy druhého.²⁰²

---

²⁰¹ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 91.

²⁰² Srov.: „Čím déle ho člověk poslouchal, tím se stávalo zřejmější, že jeho neschopnost vyjadřování velmi úzce souvisí s jeho neschopností myslet, zejména myslet z pozice někoho druhého.“ Tamtéž, s. 69.

Sám Eichmann obelhával sám sebe, když se stylizoval do role zachránce a pomocníka Židů:

„Usiloval jsem o takové řešení, které by jim poskytlo pevnou půdu pod nohama, aby konečně měli své vlastní místo na zemi, místo, které by jim patřilo. Pracoval jsem s nadšením ve směru takového řešení. Spolupracoval jsem rád a s chutí, abychom se k takovému řešení přiblížili. Odpovídalo totiž tomu, oč usilovali i Židé samotní, a proto jsem je považoval za nejlepší způsob řešení této věci.“²⁰³

Eichmann pracoval z pozice já byrokrat. A takový byrokrat existuje pouze plněním „rozkazů“. V žádném případě nepodstupoval riziko, aby svou práci ztratil a stal se nezaměstnaným.²⁰⁴

Jelikož Eichmann ke své práci vyžadoval „direktivy“, nadřazené všemu lidskému, nebyl obyčejný úředník.

„Jeho myšlenky byly zcela zaujaty plněním daného úkolu: organizačně a administrativně zajišťovat průběh konečného řešení nejen uprostřed světové války, ale také, což považoval za důležitější, uprostřed nescíslných intrik a zápasů o sféry vlivu, které spolu vedly různé státní a stranické orgány, zabývající se ‚řešením židovské otázky‘.“²⁰⁵

---

²⁰³ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 78.

²⁰⁴ Srov.: „Pro Eichmanna bylo charakteristické, že se nikdy nedokázal sám rozhodnout a stále velice pečlivě dbal, aby byl ‚kryt‘ rozkazy. Sám od sebe nikdy nevystoupil s nějakými návrhy a neustále vyžadoval ‚direktivy‘.“ Tamtéž, s. 127.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 203.

Boje uvnitř politických garnitur vnímal Eichmann jako ‚naprostý chaos‘. A tento byrokratický ‚chaos‘, jenž chtěli různí pohlaváři využít pro svůj osobní kariérní růst, bylo potřeba úředně zkoordinovat.²⁰⁶

Z pohledu Eichmanna nebylo úředně možné, aby docházelo k znevažování konkurenčního boje byro-nacistů v oblasti ‚jundereine‘ pro osobní profit (např. kdo vystěhuje ze země více židovské krve). Eichmann jednal obráceně. Usiloval o jednotu ‚chaosu v zabíjení‘. Nebyl obyčejný úředník, protože on byl povýšen nad všechny úředníky, kteří nebyli ochotni, aniž by neusilovali o uspokojení svých osobních zájmů, byrokraticky sjednotit řízení žido-transportů pro konečný cíl.

Eichmann se rozhodl, že bude centrálně, tj. administrativně, organizovat vyvedení Židů do jejich ‚nové země‘. On, ‚otčím svých Židů‘, jeho zaměstnáním bylo, stal se pomyslným hlavním výpravčím pro vlakovou dopravu na trase Německo –> koncentrační tábory. Eichmann vládl byrokratickou mocí nad životem i smrtí. Nezkoumal sám sebe ani svět, ve kterém žil – jen díky tomu se zlo mohlo stát každodenní realitou.²⁰⁷

---

²⁰⁶ Srov.: „Eichmann musel všechny tyto ‚snahy‘ koordinovat, vnést nějaký řád do toho, co sám charakterizoval jako ‚naprostý chaos‘ – kde ‚si každý vydával své vlastní rozkazy‘ a ‚dělal co chtěl.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 204.

²⁰⁷ Srov.: „Zlo sa vymyká mysleniu, pretože myslenie sa usiluje dosiahnuť hĺbku, dotknúť sa koreňov a v momente, keď narazí na zlo, je frustrované, pretože tam nič nenachádza. To je jeho ‚banálnosť.“ Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 423.

Závěr

Kapitola první vyvozuje, v čem je úsilí péče o duši inspirativní. Vyzdvihuje péči o duši jako zdroj inspirace, jejímž účelem je vzbudit motivaci duše k rozvoji své morální orientace. Aby duše začala aktivně jednat a klást praktické otázky po dobrém a zlém, co je správné a co nesprávné, a to jak v osobním životě směrem k individuálnímu já, tak i směrem k lidem, s nimiž tvoří životní prostor. S lidmi, s nimiž má „já“ nejen vztahy přátelské, ale i ty nepřátelské. Sám Sókratés ukazuje, jak nechává svou duši inspirovat delfským nápisem, který ho motivuje ke zkoumání sebe samého v prostoru světa. Jeho postoj je jedinečný v tom, že se konfrontuje nejen s dobrým a božským, nýbrž i s tím nejhorším, co v „zuřivém zvířeti“ existuje.

Inspirace je výjimečnou silou. Dokáže vzbudit zájem o přemýšlení nad osobním postojem vedoucím k morální orientaci. Osobní postoj duše byl pro potřeby této práce zasazen do starověku a novověku. Buďto se tedy jedná o postoj, jenž se orientuje na Sókratovo dědictví, které se ukazuje v Platónových dialozích, nebo – tak jako v moderně – je duše uchválena zevními jsoucny v technologickém věku.

Nalézt tak sebepochopení a své poslání ve světě, pracovat se sebou samým, rozumějící morálnímu přínosu pečující duše vedoucí člověka k rozlišování mezi dobrým a zlým, není v moderně vzhledem k ignoraci starověkého dědictví vůbec snadné. Takovou znalost péče o duši, jejíž podstatou je platónská paideia, vědění o svém pravém poslání na zemi, totiž totalitní systém nacistické třetí říše uvrhl do ilegality. Naopak zlegalizoval ne-starost o duši svou i druhých lidí.

Úsilí pečující duše je inspirativní na příkladu dědictví Sókratova a v příběhu duše, která letí na Platónově okřídleném vozu, jenž řídí vozataj

a je tažen dvěma koňmi, dobrým a zlým. Starověk konkuruje novověku poznáváním dobrého a zlého. Moderní člověk, který je v této práci reprezentován Adolfem Eichmannem (ale i Hannou Arendtovou jakožto Eichmannovým protipólem) nezná tento druh rozlišování. Eichmann, jehož životním údělem bylo plnění příkazů pro potěchu Vůdce, nenastoupil na okřídlený vůz své duše. Pakliže ano, tak jeho vůz byl tažen pouze oním zlým koněm. Zůstal tak anti-typem péče o duši, stal se antihrdinou.

Arendtová naopak praktický rozměr péče o duši ztělesňuje v ‚závěti‘ jakožto životním příběhu, který bere ohled na druhé. Byla tou duší, která letěla na okřídleném vozu taženém koněm dobrým. Péče o duši tak může inspirovat současného člověka k tomu, že orientace na osobní postoj duše se stane jeho morálním kompasem v oceánu technologických pokusů a byrokratických postupů.

Druhá kapitola se zaměřila na život a dílo H. Arendtové. Interpretace života a díla podporovalo hledání, jak se její dobro a její vlastní péče o duši projevovaly v osobním životě. Duchovní aktivita pečující duše Arendtové se ukázala v pamětech, které nikdy nenapsala. „Nepsala autobiograficky, protože milovala a potřebovala společnost. (...) ‚Pokud napíšu své vzpomínky, kdo za mnou přijde, aby si je vyslechl?‘“²⁰⁸ Arendtová tvořila svůj osobitý příběh ve spolubytí s druhými do posledního okamžiku svého života. Nechala na budoucích badatelích, aby svobodně, bez předsudků, zvolili vlastní způsob posouzení, zdali činila a žila v zájmu obecného blaha či nikoli.

---

²⁰⁸ Srov.: Bruehlová – Youngová, E., *Hannah Arendtová: z lásky k světu, 1. díl*, Bratislava: Agora, 2004, s. xvi.

Autorka této práce zvolila k biografické interpretaci ‚filosofický životopis‘ Elisabeth Young Bruehlové, jenž považovala za nejvíce neutrální literární styl ke zkoumání dobrého a zlého v jejím životě.

Jaké dobro ještě autorka našla u H. Arendtové? Než bude na tuto otázku částečně odpovězeno, je nutno předeslat, že tato práce si nečiní nárok nalezení konečné definice ani pojmu dobra, ani pojmu zla. Dobro a zlo nahlíží tato práce jako skutečnosti života, které ovlivňují charakter žitého „já“.

Za dobré v životě H. Arendtové lze označit její intelektuální rozkvet v raném dětství započatý dědečkem. Dědeček byl její inspirace a možná první okřídlený vůz s vozatajem tažený dobrým koněm, se kterým se střetla. Utvářel její paideiu v příběhu, který formoval její osobnost k celoživotnímu postoji ‚amor mundi‘ – ‚lásce k světu‘.

Dědeček jí ukázal svět dobrý i zlý prostřednictvím svého vypravěčského umu, jenž se projevoval při vyprávění příběhů.

Pro její budoucí život bylo důležité, že se pečováním o svou duši její mysl otevřela ‚lásce k světu‘, čímž svůj rozum probudila ke svému originálnímu myšlení a její duše se tak motivovala k psaní politicko-filosofických děl. Péče o duši u Arendtové znamená především „myslet“, což je jejím zásadním odkazem (závětí). Svě myšlení rozvíjela každodenním studiem, především filosofickým osvětováním mysli. Její individuální já se tak mohlo dotýkat patočkovského bytí ve světě. Její učitelé ji na životní cestě rovněž doprovázeli. V životě H. Arendtové se ukázalo, že není podmínkou mít pouze jednoho učitele, nýbrž je dobré se obklopovat moudrými,²⁰⁹ kteří nás budou na naší životní cestě doprovázet.

---

²⁰⁹ Srov.: „Vědění moudrého se šíří jako povodeň, jeho rada je životodárným pramenem.“ Sir 22, 13. Bible21. *Bible 21*. [online]. Praha: Nadační fond Bible 21, 2009 [cit. 2022-05-

Vztahy, které H. Arendtová navazovala, byly mnohdy výjimečné a znamenali celoživotní přátelství. Jejím fenoménem je nejen filosofický život, nýbrž i přátelství, které se staly smyslem i motivem jejího života.

Pochopení svého lidství, toto vědění o své podstatě utvořilo její životní poslání, filosofii činu, tedy i politicko-filosofická díla.

Pečující duši u H. Arendtové autorka této práce našla „v myšlení“ a „v příběhu“, v němž se „já“ svými činy stává v průběhu života hrdinou, popř. anti-hrdinou (Eichmann).

Příběh jako literární styl je u Arendtové metodou, skrze níž se ukazuje osobitost péče o duši. Je součástí její platónské paidei (vzdělání a výchovy).

Třetí kapitola podala prakticky objasňující hledisko úlohy dobra v péči o duši a postupné rozumění arendtovskému typu zla – zlu banálnímu. Úlohu dobra v péči o duši a banální zlo objasňovala interpretace biografického příběhu historické osobnosti, A. Eichmanna.

Rozumět úloze dobra v životě jednotlivce lze podle Arendtové reflexí různých druhů dobra, skrze něž je duše schopna řídit svůj životní směr. Co tento teoretický životní princip znamená v praxi? Jde o neúnavné kladení si otázky: Jak žít? Právě toto je úkolem myšlení. Takto je rozumová duše se svým vnitřním životem schopna sepsat i svou „závěť“ se svým vlastním, výjimečným dědictvím.

H. Arendtová se jako politická filosofka pokoušela vyrovnat s nezpochybnitelnou přítomností nacistického zla. Snažila se nalézt odpovědi, jak bylo toto zlo organizováno, že ho byl člověk schopen páchat.

27]. Dostupné z: <https://www.bible21.cz/online#sirachovec/22>. Dále srov.: „(...) jasně se ukazuje pravdivost oné Platónovy myšlenky, že jen moudří mohou konat to, co si přejí, kdežto nešlechtní sice konají to, co se jim líbí, nemohou však uskutečnit, co si přejí. Dělají totiž ledacos, protože věří, že tím, co je těší, dosáhnou dobro, po němž touží, avšak v žádném případě ho nedosáhnou, protože hanebné činy nedojdou k blaženosti.“ Boëthius, A., *Filosofie utěšitelkou*, Praha: Vyšehrad, 2012, s. 127.

Tento typ zla nazvala *zlem banálním*. Arendtová tento termín použila v celé své *Zprávě* pouze jednou, a to až v samotném závěru, kdy se vyjádřila k Eichmannově řeči před popravou. Tím zaujala i postoj k jeho genocidním činům. „Jako by v těchto posledních minutách Eichmann sám shrnul výsledek dlouhé lekce, jíž se nám dostalo, lekce o lidské zlobě, o úděsné *banalitě zla*, před níž slova selhávají a na níž myšlení ztroskotává.“²¹⁰ Jestliže se myšlení člověka netáže, lidská zloba může dosáhnout svého vrcholu v – pro pečující duši – nepochopitelné banálnosti. Eichmannovo banální zlo se umocňovalo názorovou apatií a nepochopitelnou neschopností posuzovat situace.

Eichmannův příběh, tak jak jej zaznamenala Arendtová, ukázal, jak nacistický úředník myslel a žil. Uzavřený kruh života odhalil částečně obraz, kým Eichmann byl.

A. Eichmann žil jako Vůdcův úředník a stal se anti-hrdinou. Svůj život, své lidství, vyplnil politickou existencí nacisty, aby se tak iluzorně obětoval pro Vůdce. Pro něj, trpitele, existoval nikoli božský, ale pouze pozemský svět, v němž jeho život řídila ‚zlá sudička‘. V představě ‚hořkého‘ osudu se utvářel i rodinný protokol, v němž byl vychováván. V raném dětství to byl Eichmannův otec, který ho v protokolu vychovával. V rodině byl kladen důraz na úspěch v zaměstnání, finanční zajištění rodiny a udržení si společenského postavení. Nakonec to byla pouze nacistická kariéra, která Eichmannovi zajistila možnost naplnit tento rodinný standard. Povinnosti, jež z protokolu plynuly, vedly v roce 1932 Eichmanna k jeho pseudo-poslání: ‚pomáhat‘ Židům coby jejich ‚Otčím‘ ve vystěhovávání z celé Evropy.

---

²¹⁰ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 327.

Byla zde však ještě další osoba, mužský vzor, který měl na Eichmannův život a jeho paideiu nemalý vliv. Tuto osobu, kterou Arendtová opomíjí, zdůrazňuje Cesarani. Byl jím „Untersturmführer SS Edler von Mildenstein, nacista narozený v Čechách, kterého Heydrich pověřil vybudováním úřadu zaměřeného na židovskou problematiku, jenž byl ohromen Eichmannovou horlivostí.“²¹¹ Mildenstein si vzal Eichmanna pod svá křídla a vychovával z něj hrdého zaměstnance, oddaného třetí říši.²¹²

Můžeme se pouze domnívat, jaké měl Eichmann představy o dobru a zlu. Jeho biografie nám příklady, z nichž bychom mohli usuzovat na rozvoj morálního úsudku, řešení morálních dilemat či zkušenost vnitřních konfliktů při rozlišování dobrého a zlého, neposkytuje. Také se nevěnoval žádným studiím, jimiž by své morální cítění jakkoli kultivoval.

Eichmann jakožto lidská bytost byl zřejmě teoreticky schopen morálního rozlišování, ale vzhledem ke skutečnosti, že nebyl k této aktivitě nikdy veden, naopak byl vychováván v rodině zaměřené na výkon a dosahování společenského postavení, tak k praktické aplikaci této lidské schopnosti cestu nikdy nenastoupil.

Americký psycholog Lawrence Kohlberg se svým šestým stupněm vývoje morálního usuzování, ‚etickými principy‘, se zajímavě shoduje s H. Arendtovou, která tvrdí, že Eichmann nebyl schopen ‚dívat se na věci z pozice druhého‘, tedy nebyl schopen empatie. Kohlbergovy ‚etické principy‘, které značí více než jen rozumět dané situaci, obsahují ‚empatii‘, díky které se jedinec nestane závislým na platnosti vnějšího zákona

---

²¹¹ Cesarani, D., *Eichmann: jeho život a zločiny*, Praha: Argo, 2008, s. 50.

²¹² Srov.: „Eichmann se v zaměstnání zdatně učil a vůbec nejvíc se mu dařilo, když sbíral praktické zkušenosti pod vedením starší mužské autority. Díky Mildensteinovi se vypracoval na ‚odborníka‘ na sionismus a Židy. Na základě znalosti sionismu a činnosti sionistických organizací porozuměl vystěhovalectví.“ Tamtéž, s. 54.

za každou cenu.²¹³ Z empatie se totiž nerodí pravidlo, ale nadhodnota, a tou je lidskost.²¹⁴ To Eichmannovi jistě chybělo. Chyběl mu rozvoj své vlastní mravní autonomie. Lidskost znamená i o situaci druhého pochybovat a ptát se. „Kdo v souvislosti s komplexními morálními problémy přesně ví, co je správné a co ne, se zdá být vůči novým informacím méně otevřený než ten, kdo si není svým rozhodnutím tak jistý.“²¹⁵ Eichmann však nepochyboval. Po celou dobu genocidy Židů si byl jist správností svého jednání. Morální rozměr jeho myšlení jej neohrožoval. Neuvažoval, zda jeho jednání je morální, nebo nemorální. Zůstal spíše stát kdesi na cestě morálního vývoje.

Čtvrtá kapitola objasnila eichmannovskou podobu péče o duši prostřednictvím rozumění banalitě zla. Kapitola se snažila rozumět, jak eichmannovské podobě péče o duši, tak její deformaci typem banálního zla. Banalitě zla tedy autorka této práce rozumí jako opuštění myšlenkového procesu²¹⁶ – názorové apatii a odosobněnosti, při níž se zapomíná na lidství v sobě i druhých.

Eichmann zapomínal na ‚poklad‘, který by mohl ve svém příběhu odkázat. Eichmannovská podoba péče o duši neodkazuje téměř nic, co by bylo hodno lidství. Odkazuje k tomu, jak je možné svou individualitu

---

²¹³ Srov.: „III. Rovina zakládajícího morálního úsudku je morální hodnocení, které se zakládá na hodnotách a principech, které jsou platné a použitelné nezávisle na autoritě skupin či osob, jež tyto principy zastupují. Stupeň 6: Orientace na všeobecně platné etické principy. Tyto principy jsou abstraktní a etické povahy (zlaté pravidlo, kategorický imperativ), nejde o konkrétní morální pravidla, jako třeba Desatero. V jádru se jedná o universální principy spravedlnosti, vzájemnosti a rovnosti lidských práv a respektování důstojnosti člověka jako jednotlivce.“ Heidbrink, H., *Psychologie morálního vývoje*, Praha: Portál, 1997, s. 73.

²¹⁴ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 88.

²¹⁵ Heidbrink, H., *Psychologie morálního vývoje*, Praha: Portál, 1997, s. 109.

²¹⁶ „Zlo sa vymyká mysleniu, pretože myslenie sa usiluje dosiahnuť hĺbku, dotknúť sa koreňov a v momente, keď narazí na zlo, je frustrované, pretože tam nič nenachádza. To je jeho ‚banálnosť‘.“ Arendtová in Bruehlová-Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 423.

sloučit s ideologií nacistického režimu. Péče o duši byla banálním zlem deformována natolik, že Eichmann již neviděl tvář a příběh druhého člověka, židovského občana.

V důsledku deformace péče o duši se Eichmann historicky stal negativním hrdinou nacistických dějin. Jeho úřednické „já“, osobní zájmy a prospěch ovládly jeho osobní „já“, k čemuž přispíval i speciální byrokratický jazyk banalizující válečné zločiny.

Dle výroků lékařů se Eichmann nijak nevymykal z průměrné populace.²¹⁷ Jeho výrokem je doloženo, že když byl jednou přítomen vraždění, zasáhlo jej to natolik, že „musel z toho místa zmizet“.²¹⁸

Arendtová měla za to, že myšlení nás může vést k dobrému životu, nicméně poznat dobro a dobro konat, jsou dvě rozdílné veličiny.²¹⁹

Instrumentální Eichmann nevidí platónskou podstatu ‚pravé skutečnosti‘, nezkoumá svůj vnitřní život na bázi ‚trojjedinosti‘ duše – rozum (nús), žádostivost (epithymétikon), srdnatost (thymos).²²⁰ On ji zaměňuje za nepravé poznání, v němž jako Vůdcův úředník rozvíjí jsoucno smrti. Taková duše, která ne se životem, nýbrž se smrtí utkala se, „není pravým bytím, duše stojí ve stínu sebeklamu, žije k nebytí.“²²¹ Nebytí neodpovídá autentickému bytí duše, kým' člověk (ve svém příběhu) jest.

---

²¹⁷ Srov.: „... půl tuctu psychiatrů došlo k názoru, že Eichmann je ‚normální‘.“ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 39, op. cit.

²¹⁸ Tamtéž, s. 119, op. cit.

²¹⁹ Srov.: „Nesúhlasila s Platónom v tom, že poznať dobro znamená konať dobro. Podľa nej myslenie môže človeka viesť k tomu, aby nepáchal zlo, pretože schopnosť posudzovať dobro a zlo je vedľajším produktom myslenia.“ Bruehlová-Youngová, E., *Hannah Arendtová: Z lásky k svetu, 2. diel*, Bratislava: Agora, 2005, s. 423.

²²⁰ Srov.: „Podle mythu *Timaia* rozum sídlí v hlavě, srdnost v hrudi a zvláště v srdci, žádostivost v dutině břichu. Bozi umístili srdnost blíže hlavy proto, aby byla na blízkou rozumu, aby ho poslouchala a pomáhala mu násilím zdržovat rod žádosti, ‚kdykoli by naprosto nechtěl ochotně poslouchat příkazů a výroků přicházejících z vyšehradu‘ (Tim. 70 A).“ Novotný, F., *O Platonovi*. Díl třetí, Filosofie, Praha: Nová Akropolis, 2014, s. 242.

²²¹ Srov.: „Bytí je slunce, tedy *poznání*, nebytí jsou stíny, čili *zdání*, mezi sluncem a stíny je *domněnka*, to, co si myslíme o skutečných věcech. *Poznání* se liší od *domněnky* tím, že vidí

Eichmann žil se svou duší celý život v sebeklamu. Arendtová mohla žít podobně. Přece jenom udržovala velmi složitý, a ne úplně morální vztah s M. Heideggerem. Od začátku mileneckého vztahu byla Arendtová tou podřízenou. V této milenecké podřízenosti mohla žít po celý život a rozvíjet „obsesivní nesmělost, kterou v ní vyvolávala Heideggerova přítomnost“.²²² Nežila však tak. Chtěla převzít vedení nad svým životem, a proto kvůli němu v roce 1926 z Marburgu odešla. Dokázala to za pomoci své ‚intuice a zkušenosti‘, ale mohlo to být také i proto, že žila podle svého ‚amor mundi‘.

Pátá kapitola uzavírá putování Eichmannovým životem, díky čemuž se autorka této práce učila hlouběji rozumět dobru a zlu v osobním životě. Eichmannova biografie představovala modernu, moderního člověka bez tradice pečující duše. Nepečující duše se tak stává výsledkem moderny, duše je bez ‚závěti‘. Eichmann položil svou duši na oltář kariéry. Stal se Vůdcovým úředníkem, odosobněným byrokratem bez ‚závěti‘. Role, kterou Eichmann zastával, se neslučovala s pečováním o duši, které je přímo závislé na platónské paidei.

Eichmannovo osobní „já“ se nerozpomenulo na vnitřní život své duše. Dialog mezi vnitřním a vnějším „já“ se nerozvíjel. Tato část lidství zůstala zapomenuta.

Autorka této práce má za to, že Eichmann byl silně ovlivněn profesní strategií svého otce a nejspíše se nechával vést otcovým myšlením. Otec syna nevychoval v platónské paidei, v myšlenkové svobodomyšlnosti, aby nahlížel svoji osobitost. Je možné, než aby pečoval o svou duši, žil

---

věci takové, jaké skutečně jsou, zatímco domněnka si je představuje nejasně a zmateně, což znamená, že je prostředníkem mezi bytím a nebytím.“ De Crescenzo, L., *Příběhy řecké filosofie: Sokrates a ti druzí*, Praha: Dokořán, 2004, s. 70.

²²² Ettingerová, E., *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*, Praha: Academia, 2004, s. 27. Srov.: „Intuícia a skúsenosť jej napovedali, že skromnosť a nemý obdiv boli preňho zdrojom uspokojenia a emócií.“ Tamtéž, s. 27.

v podřízeném názorovém modu otce. Jeho názorová apatie se tímto umocňovala. Byl natolik uvězněn v otcově vlivu, že se ekonomický kalkul zmocnil celého jeho „já“.

Arendtové *Zpráva* a Platónův *Faidros* vydali autorce ze svého celku malý kousek hermeneutického poznání. Platón pečuje o duši člověka, když v tázání a poznávání hledá pravdivou a nejvyšší ideu Dobra. Arendtová pečuje o duši člověka, když pracuje s ‚myšlením‘, jenž nepřestává hledat ‚smysl‘.

Arendtová poznává člověka otázkami: Jak jsem? a Co to znamená, že to či ono existuje? V reálném životě je dobré o duši pečovat, neboť v platónském pohybu se duše ‚obrací‘. V kontextu Arendtové a platónské péče o duši se můžeme v realitě života učit, jak být (v poznání), abychom mohli žít (v pravdě).²²³

Cílem práce bylo podat vysvětlení, jak rozumí H. Arendtová úloze dobra a péči o duši v životě člověka. Poučení se rodí z myšlení. Jestliže člověka cosi osloví a on začne přemýšlet nad tím, jak myslí, úloha dobra v osobním životě nabývá na síle, protože jeho myšlení se vlivem dobra nevzdaluje pravé skutečnosti. Jestliže však člověk myslet odmítá, nevidí skutečnost, necítí smrt ani život, nekoná dobré skutky a zlo roste. Arendtová měla za to, že je to právě nepřítomnost myšlení, která nás vrhá na cestu zla:

---

²²³ Viz kap., s. 15.

Srov.: „Pravdivý jazyk, logika, odhaluje a vyjadřuje to, co skutečně jest – jako odlišné od toho, co se *zdá* být (skutečné). Skrze toto srovnání pravdy a (skutečného) bytí je pravda hodnotou; neboť bytí je lepší než nebytí. Nebytí není prostě nic; je potencialitou a ohrožením bytí – destrukcí. Boj o pravdu je bojem proti destrukci, za ‚záchranu‘ (SO THEIN) bytí (snaha, která se sama jeví jako destrukční, jestliže zaútočí proti etablované skutečnosti jako ‚nepravdivé‘: Sokrates proti aténskému městskému státu). Pokud boj za pravdu zachraňuje skutečnost před zničením, pravda zavazuje a angažuje lidskou existenci. Je v podstatě lidským projektem. Jestliže se člověk naučil vidět a vědět, co skutečně *je*, bude jednat v soulase s pravdou.“ Marcuse, H., *Jednorozměrný člověk: Studie o ideologii rozvinuté industriální společnosti*, Praha: Naše vojsko, 1991, s. 109.

„Naučení vzdálenosti od skutečnosti a tato nepřítomnost myšlení je s to způsobit větší zkázu než všechny instinkty ke zlu dohromady, které možná člověk v sobě má. Bylo to naučení, nikoli vysvětlení jevu.“²²⁴

Eichmann nebyl nestvůrou ani démonem, pouze nastoupil cestu bezmyšlenkovitosti: „Pachatel byl zcela obyčejný a průměrný, ani démonický, ani nestvůrný. Nebylo na něm nic, co by ukazovalo na pevné politické přesvědčení nebo specificky zlé motivy; nebyla to hloupost, ale *bezmyšlenkovitost*.“²²⁵

Když budeme pracovat se sebou samými, můžeme nahlédnout okamžik sebezachopení, být pány našeho myšlení, nenechat se strhnout podsouváním rychlých pravd většiny. Když totiž nastávají tyto zkratky v myšlení, podle A. Hogenové se osobní étos, jenž mohl paideiou růst ke svobodě ducha, zakrňuje a propadá myšlení většiny, aniž by si toho byl vědom. Anna Hogenová toto nazývá ‚absolventským myšlením‘. A to v evropském myšlení zakořenilo již v době Heideggera a v současnosti jsou vidět jeho skutečné důsledky.

„V době planetární je vše stejnostejné, slova ztrácejí rezonanci, básnivý dosah a hloubku, vše se proměňuje na značky, které jsou významově placaté, proto je i člověk jednoduchým konzumentem toho, co nám přináší planetární trh, neboť je nám podsouváno, že jiný život není ‘in‘. V tom je problém a v tom je dluh opravdového vzdělání, které slouží jen

---

²²⁴ Arendtová, H., *Eichmann v Jeruzalémě: Zpráva o banalitě zla*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 39, op. cit.

²²⁵ Arendtová, H., *Život ducha. I. díl, Myšlení*, Praha: Aurora, 2001, s. 16. Srov. orig.: „Der Täter war ganz gewöhnlich und durchschnittlich, weder dämonisch noch ungeheuerlich. Nichts an ihm deutete auf feste ideologische Überzeugungen oder besondere böse Beweggründe hin; nicht Dummheit, sondern *Gedankenlosigkeit*.“ Arendt, H., Vetter, H., *Vom Leben des Geistes*, Bd. 1, Das Denken, München: Piper, 1933, s. 14.

potřebám trhu, tj. chamtivosti machthábrů. Potřebujeme kultivované vzdělance, nikoli jen kuchařkově vyškolené trhovce.“²²⁶

Nemusíme ze sebe tvořit Eichmannův projekt „péče o duši“, jít cestou ‚bezmyšlenkovitosti‘ a v této analogii se formovat do ‚člověka jednorozměrného‘, který, ač jako ‚jednorozměrný‘ výtečně užívá rozvinutého instrumentálního rozumu,²²⁷ tedy pracuje a dosahuje skvělých výsledků ke spokojenosti nadřízeného (Vůdce), žije však bez schopnosti duchovní aktivity s unifikovaným myšlením typickým pro tuto dobu.

Nad instrumentálním rozumem můžeme vyhlásit stav bdění. Učit se skutečně myslet (hlavně nebyrokraticky), nahlížet pravdivost, rozlišovat v dnešní době mezi novodobým politickým populismem či oligarchismem, oslabovat pečující duši ‚prodejná‘ média šířící účelový byznys (člověk není účelem, pouze prostředkem), chaos, paniku a strach, odkrývat totalitní tendence v současné post-covidové době, odhalovat plíživé ideologie s jejich vlastními politickými zájmy. Pečovat zkrátka o duši tak, aby se nezrodil další holocaust anebo různé genocidní masakry v Tibetu v letech 1959-1966, v Bosně a Hercegovině v letech 1992-1995, v Sindžáru v roce 2014, aktuálně v současné Číně proti Ujgurům a jiným politicky nevyhovujícím občanům, rovněž v Bělorusku nebo na území Ukrajiny genocidní válkou ze strany Putina a jeho armády.

---

²²⁶ Hogenová, A., *Fenomenologie a postmoderna*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015, s. 101.

²²⁷ Srov.: „Totalitní univerzum technické racionality je poslední transformací ideje rozumu.“ Marcuse, H., *Jednorozměrný člověk: Studie o ideologii rozvinuté industriální společnosti*, Praha: Naše vojsko, 1991, s. 108. Dále srov.: „Jednorozměrné způsoby myšlení a chování se vyvíjejí při realizování technického projektu.“ Tamtéž, s. 112.

Totalitní stát vychovává podřízené lidské figury pro své vlastní politické zájmy. Naopak Platónova paideia naopak rodí ‚dobré‘ občany a Arendtové přístup ‚myslící‘ občany každé doby. Oba společně tak mohou tvořit tandem ‚dobře myslících‘ lidských bytostí. A každý z nás tak může být schopen objevit svoji vlastní paideiu.

Seznam použité literatury

ARENDT, H., *Between Past and Future: Six Exercises in Political Thought*, New York: The Viking Press, 1961, 246 s. ISBN 132 909.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Eichmann v Jeruzalémě: zpráva o banalitě zla*. Přeložil Martin PALOUŠ. Praha: Mladá fronta, 1995, 325 s. Knihovna politického myšlení, svazek 7. ISBN 978-80-7298-367-4.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Mezi minulostí a budoucností: osm cvičení v politickém myšlení*. Brno: CDK, 2002, 262 s. Politika a společnost, sv. 3. ISBN 80-85959-92-5.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Vita activa, neboli, O činném životě*. 2., opr. vyd. Přeložil Václav NĚMEC. Praha: OIKOYMENH, 2009, 431 s. Knihovna novověké tradice a současnosti, sv. 57. ISBN 978-80-7298-413-8.

ARENDT, Hannah a Hermann VETTER. *Vom Leben des Geistes*. Bd. 1, Das Denken. 3. Aufl. München: Piper, 1933. Serie Piper, Bd. 705. ISBN 3-492-10705-2.

ARENDTOVÁ, Hannah. *Život ducha*. I. díl, Myšlení. Praha: Aurora, 2001, 274 s. ISBN 80-7299-041-1.

BAŠTECKÁ, Bohumila. *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada, 2013, 317 s. Psyché. ISBN 978-80-247-4195-6.

BOËTHIUS, Anitius Manlius Torquatus Severinus. *Filosofie utěšitelkou*. Praha: Vyšehrad, 2012, 204 s. Krystal, sv. 14. ISBN 978-80-7429-302-3.

CESARANI, David. *Eichmann: jeho život a zločiny*. Praha: Argo, 2008, 420 s., [8] s. obr. Příl. Ecce homo, sv. 13. ISBN 978-80-7203-951-7.

DE CRESCENZO, Luciano. *Příběhy řecké filosofie: Sokrates a ti druzí*. Praha: Dokořán, 2004, 189 s. ISBN 80-86569-66-7.

- ETTINGEROVÁ, Elžbieta. *Hannah Arendtová a Martin Heidegger*. Praha: Academia, 2004, 178 s. ISBN 80-200-1167-6.
- FRANKL, Viktor E. *A přesto říci životu ano*. 5. Vyd. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2018, 191 s. ISBN 978-80-7566-022-0.
- HOGENOVÁ, Anna. *Fenomenologie a postmoderna*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2015, 192 s. ISBN 978-80-7290-818-9.
- KANT, Immanuel, BARABAS, Marina a Pavel KOUBA, ed. *Základy metafyziky mravů*. 3., opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2014, 103 s. Knihovna novověké tradice a současnosti, sv. 84. ISBN 978-80-7298-501-2.
- MARCUSE, Herbert. *Jednorozměrný člověk: Studie o ideologii rozvinuté industriální společnosti*. Praha: Naše vojsko, 1991, 190 s. ISBN 80-206-0075-2.
- NORDMANN, Ingeborg a LUDZ, Ursula. *Hannah Arendt: Wie ich einmal ohne Dich leben soll, mag ich mir nicht vorstellen: Briefwechsel mit den Freundinnen Charlotte Beradt, Rose Feitelson, Hilde Fränkel, Anne Weil und Helen Wolff*. 1. München: Piper Verlag, 2019, 688 s. ISBN 978-3-492-24266-0.
- NOVOTNÝ, František. *O Platonovi*. Díl třetí, Filosofie. Vyd. 2. Praha: Nová Akropolis, 2014, 622 s. Simo – draci moudrosti, sv. 4. ISBN 978-80-86038-72-8.
- PATOČKA, Jan. *Kacířské eseje o filosofii dějin*. 3. opr. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2007, 135 s. Oikúmené, sv. 136. ISBN 978-80-7298-275-2.
- PATOČKA, Jan, Ivan CHVATÍK a Pavel KOUBA. *Péče o duši: soubor statí a přednášek o postavení člověka ve světě a v dějinách*. 1. díl, Stati z let 1929-1952. Praha: OIKOYMENH, 1996, 505 s. Sebrané spisy Jana Patočky, sv. 1. ISBN 80-86005-24-0.

PATOČKA, Jan, Ivan CHVATÍK a Pavel KOUBA. *Péče o duši: soubor statí a přednášek o postavení člověka ve světě a v dějinách. 2, Stati z let 1970-1977*. Praha: OIKOYMENH, 1999, 398 s. Sebrané spisy Jana Patočky, sv. 2. ISBN 80-86005-91-7.

PLATÓN. *Dialogy o kráse*. Praha: Odeon, 1979, 217 s.

REALE, Giovanni. *Platón: pokus o novou interpretaci velkých Platónových dialogů ve světle nepsaných nauk*. Praha: OIKOYMENH, 2005, 699 s. Oikúmené, sv. 116. ISBN 80-86005-23-2.

YOUNG-BRUEHL, Elisabeth, Pavol LUKÁČ, Adriana KOMORNÍKOVÁ, Petra ŠIMKOVIČOVÁ a Viera PROKEŠOVÁ. *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 1. diel*. Bratislava: Agora, 2004-2004, 296 stran: fotografie (černobílé). ISBN 80-968686-6-7. ISSN 9-788096-868667.

YOUNG-BRUEHL, Elisabeth, Pavol LUKÁČ, Adriana KOMORNÍKOVÁ, Petra ŠIMKOVIČOVÁ a Viera PROKEŠOVÁ. *Hannah Arendtová: z lásky k svetu, 2. diel*. Bratislava: Agora, 2005-2005, Strana 305-597. ISBN 80-968686-9-1. ISSN 9788096868698.

Periodika

UMLAUF, Václav. *Základy antické psychagogie. Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2006, 50(5), 463-471. ISSN 0009-062X.

ARENDOVÁ, Hannah. *Myšlení a úvahy o morálce: přednáška. Reflexe*. Praha: OIKOYMENH, 1998. ISSN 0862-6901.

Internetové zdroje

Bible 21. [online]. Praha: Nadační fond Bible 21, 2009 [cit. 2022-05-27]. Dostupné z: <https://www.bible21.cz/online#sirachovec/22>.

NEŠPOR, Zdeněk. *Sociologická encyklopedie* [online]. Praha, 2017 [cit. 1.5.2022]. Dostupné z:

https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Zlo_ban%C3%A1ln%C3%AD